

284

Salvador Espriu

ARIADNA
AL LABERINT GROTESC
NARRACIONS

QUADERNS LITERARIS

BARCELONA

75 CENTIMS

VOLUM 69

ABCDEFG
HIJKLMN
OPQRSTU
VWXYZ

SUNIGAS

EX-LIBRIS BIBLIOTECA DE CATALUNYA

SANTOS

DALMES, 81, prol., 1.ª - BARCELONA

10. /

LA DONA DELS
QUADERNS LITERARIS
NOVEL·LES I NOVEL·LISTES

DIRECTOR:
JOSEP JANÉS I OLIVÉ

**Assoc. Ex-Alumnes i Alumnes
Collegi Pere Vila**

Any

Vol. 69

Redacció: **Angels, 20 -- Telèfon 12735**

Administració: **Llibreria Catalònia -- Ronda Sant Pere, 3**

B A R C E L O N A

EN EL VINENT NUMERO PUBLICAREM

LA DONA DELS MEUS SOMNIS

i altres aventures modernes

per

MASSIMO BONTEMPELLI

(Traducció de Daniel M.ª Brusés)

Massimo Bontempelli és una de les primeres figures de la literatura italiana actual, i un dels escriptors més coneguts i celebrats del món. L'obra que publicarem en el vinent volum és la més coneguda i significativa d'entre les seves. Les anècdotes originals i d'una singular vivacitat, i l'estil brillant i imatjat, d'alta volada lírica, han fet d'aquesta obra una de les lectures més estimades dels públics d'arreu del món. Bontempelli, que darrerament ocupà el primer pla de l'actualitat catalana amb motiu de la seva visita, i de les seves conferències donades a "Conferència Club" i a l'"Institut de Cultura Italiana", no tenia cap llibre traduït al català. S'hi incorpora amb la millor de les seves obres i a través d'una excel·lent traducció.

VOLUM 70 — 75 CENTIMS
EDICIÓ EN PAPER ESPECIAL — 2 PESSETES
EDICIÓ EN PAPER DE FIL — 5 PESSETES

SALVADOR ESPRIU

ARIADNA AL LABERINT GROTESC

Narracions

BARCELONA

1935

SALVADOR Espriu nasqué el 10 de Juliol del 1913 a Santa Coloma de Farnés. S'inicià guairebé d'infant en les activitats literàries, de tal manera que als quinze anys publicava el seu primer llibre, en edició limitada i fora de comerç. El debut d'Espriu en el camp de les lletres és en castellà; aquest primer llibre — Israel (Esbossos Bíblics) — és l'únic que l'autor de Lala ha escrit en castellà.

Però la veritable aparició del nom de Salvador Espriu en el camp de les lletres no es realitza fins l'any 1931 amb El doctor Rip, novel·la que és singularment remarcada per la crítica, que endevina múltiples possibilitats en el joveuissim escriptor. L'any següent es publica Lala, i totes les possibilitats pressentides i tots els auguris formulats troben una plena realització, reforçada més tard amb la publicació d'Aspectes, un llibre de contes del qual ha dit un crític madrileny que revela el contista català més fort i més vigorós que ha sortit després de la Víctor Català.

Darrerament ha publicat "Miratge a Citera", un llibre deliciós i original, únic en la literatura catalana, veritable festa per als esperits afinats. L'obra que publiquem en aquest volum és la darrera que ha escrit, i podem afirmar sense temença que és la millor d'entre les seves.

Salvador Espriu, joveuissim, és ja un dels nostres primers escriptors; la seva activitat exemplar i el seu talent excepcional l'han situat entre els nostres millors i més originals prosistes. La seva obra és una de les aportacions més interessants i més intel·ligents que darrerament han estat fetes a la nostra literatura.

SALVADOR ESPRIU

Aquest llibre, exceptuant dues narracions, és dedicat a Clàudia, Tomeu i els altres que enguany es llicenciaren: T. S., A. R., M. G., E. P., M. P., i la resta. Homenatge.

SALVADOR ESPRIU

ARIADNA et conduirà, precedint-te, a través de mitja hora de laberint. Donaràs unes voltes, enmig de veus i figures estrofolàries. Podràs seure, si et mareges, en algun recó plàcid, triat pel teu compte. No toparàs amb Minotaur. El laberint és intranscendent, sense perill, turístic. Quan te'n cansis, Ariadna acudirà sollicita i et mostrarà, amb molta pau, l'entrada. Si t'endevina, però, agosarat, et deixa, benèvola, — sense ella, et perdries — la il·lusió de la descoberta del pas de sortida. Ariadna és discreta. A penes parla. Insinua, amb un gest lleu, el seu guiatge... Ariadna és mòdica. T'assabentaré de com l'has de retribuir: la convides, en plegar del seu treball, a un te i a la dansa. Si s'agradés de tu — Ariadna és romàntica, recriada a Alemanya — i correspons l'amorosa, recorda que Naxos és sempre propera. La bella dorment es plany, en despertar, del silenci. Aviat s'aconsola. Ran de la costa, Dionís recollia el destí d'Ariadna!

"TERESETA-QUE-BAIXAVA-LES ESCALES"

I

"**N**O s'hi val! No val, encara! Tu clisses! Has d'aclucar els ulls i posar-te d'esquena a nosaltres, mirant cap a Santa Maria. Cal, però, fixar primer la volta. Serà: carrer dels Corders, carrer de la Bomba, Rera-la-flequeria, carrer de la Torre, carrer de l'Església i Placeta. No, pel rial no, perquè ens ensorrariem. La volta és ja prou llarga. Si ho carreguem, no ens aconseguiríem mai i, a més, és massa cansat. La Rectoria, paret de cuit. Us hi aveniu? Ara, que no hem de fer patotes. Teresa para. Au, correm!... No s'hi val! Aquesta guipa! Teresa, filla, ja t'ho he dit! Has de posar-te d'esquena a nosaltres, mirant Santa Maria. Si ho fas, no necessito que acluquis els ulls. No has de posticar-te gens, fins que cridem. Vaja! Que no m'heu entès?... Pel carrer de la Torre, sí. Tornem-hi! Pel rial no, que la sorra entrebanca... Demanes que comptem de nou? Hem comptat abans, Teresa. No t'hi conformes? Com perdem temps! Es farà fosc, les barques amorraran i no haurem començat a jugar... Que la "Panxita" us torna de Jamaica? Qualsevol diria! El pare anà més lluny: a Rússia i tot. Vingué amb un abric folrat de pells, que semblava un ós. En entrar a donar les gràcies d'arribada, Mossèn Josep d'Alpens, que estava a la trona, el saludà, de per riure, com al Diable. El pare ho conta sempre... Au, juguem o no? Sembla no haver-hi, al món, altra fragata que la vostra... Ai, filla! Que ets tossuda! Comptem: macarró, macarró, xambà... A qui toqui, que no protesti... xibirí,

xibirí, mancà... Tu, altra vegada, Teresa! Fort... Dispersem-nos!... Ranqueges, Bareu? Espera't. Nois, el Bareu ranqueja. Se li fan condicions o vigila el marro? Bé, que ajudi a vigilar el marro... No et queixaràs, Teresa. No pares sola. Au, a la fi!... Ei, d'esquena!... Sí el Bareu, coix o no, fa de porter, ens serà quasi impossible... Qui xiscla "fet"? No, Teresa, no! Nosaltres no ens havíem amagat, encara... No baixis les escales, Tereseta! Et dic que no les baixis! Un poca-solta donà la veu, abans d'hora... Excuses? Enredaire, jo? Que em veig atrapada?... Poques ganes de jugar que tens! Et fa ràbia parar, vet-ho aquí... No baixis les escales! Que no em sents? No les baixis!... Està bé, Renyides! Sí, ja em pots córrer al darrera... Plego!..."

II

"No les havies vist? Noí, d'on surts! Tornaren ahir. Aquesta vegada, ha estat un senyor viatge: la Bàltica i, després, (per terra, és clar) tot Alemanya, Suïssa, Milà, Venècia, Florència... Tres mesos. Deixaren la "Panxita" a Dantzig. És estrany: no havien d'anar a Itàlia. El viatge era solament per mar, comercial. Persuadirien el Capità de convertir-lo en un passeig de plaer. Un caprici romàntic. El pare atorga tot el que elles demanen. Avui estan radiants: contem i no acaben. Han dut muntanyes d'objectes magnífics: cristalleries de Trieste, porcellanes imperials de Capodimonte, marbres, sedes, medalles... A Fiésole, es trobaren amb Vicenç de Pastor. O ell es feu trobadís. Estima Teresa. No ha tornat massa triomfador, sospito. Està capcot. Es nega a la confiança... Sí, són exquisides. Teresa més bella que Júlia. Que no? No m'hi avinc. Teresa és més bella. I, sobretot, d'ençà del retorn. Li endevino una lluisor als ulls, una llum recollida i llunyana, una joia continguda i manifesta, alhora... Julia és més fina. Més esborradissa, també... Està delicada. La mare morí tísica... Fou un cop, per al Capità. Aquest, i el disgust del fill, de Pere. Perdulari!... És a la Trinitat, enmig de ne-

gres i d'ocellassos. Es maridà amb una criolla. Tenen un infant escarransit, una nena geperuda. La passen magra, penso... Ja s'atansen! Mira-les baixar les escales de l'església. Ni freguen els graons. Adorable Teresa!... Queda't amb Júlia... Semblen duquesses. Aquesta tarda, al ball de l'enramada, seran les reines."

III

"No la saludis. És inútil: no veu ningú. Com ha canviat, Teresa! Ella, tan alegre, tan galana. I és que són molts cops, un rera l'altre. Júlia es morí. Una agonia lenta. Lluità mesos llargs, amb coratge. El dia mateix que finà, la "Panxita" encalla a les boques del Roine. No, no fou una pèrdua econòmica considerable. Vallalta és ric. Estimava, però, tant, "Panxita"! Més que Júlia. No s'ha embarcat més, d'ençà. Ha avorrit el navegar. Es passa els dies a la "Pietat", la seva horta, enmig de llibres i de fruites, contemplant la mar de lluny. Aquell home fort d'abans és, ara, un vell vacil·lant, dèbil. Ja no conta les aventures marineres. Perd la memòria. Quin home fou!... Assistí a l'expedició de Barceló contra Alger, la passada centúria. Estigué per tot arreu: a Ilo-Ilo, Mèxic, Nicobar, Terranova, Odessa... El capità no desitja ja més que morir-se, en la calma de les seves arbredes. La filla cuida el pare. Sí, Teresa és una dona feta: quaranta anys, potser. Vicenç de Pastor espera encara una paraula d'ella. Teresa, però, no estima ningú... No la saludis. És inútil: no et veurà. Baixa d'esma les escales."

IV

"Fixa't com baixava les escales, que senyora!... Pas de dama. Lent, aplomat i lleuger alhora, de ritme igual, segur. Una escola, un estil que s'ha perdut. Si, Teresa és molt vella. Ja saps: els meus anys. Si puc recordar-ho! Jugàrem tantes vegades juntes, en aquesta placeta! A cuit, a marro-titiu, al

soldat plantat, a saltar i parar... És lluny, això. El poble se'n apareixia, aleshores, amb un altre regust, d'un color molt més ric, immens. Les nostres correries descobrien sempre un recó nou, amagat. Esperàvem, cada tarda, al sorral, l'amor-rada de les barques i, de tant en tant, el retorn d'algun veler de les mars remotes d'Amèrica o de la Xina. El meu pare fou també pilot. Anà fins a Rússia, a través d'aigües gelades, vorejant niells de glaç. Arribava, després, vestit amb pells, igual que un ós, i a l'església escandalitzava amb el seu luxe... Tot passà. Algun dia, al capvespre, ens enfonsàvem pels canyissers del rial, esgarrifades d'aventura prohibida. Avançaven a les palpentes, amb el pressentiment deliciós del miracle. Hi havia una teranyina de boira al Remei i una gro-pada de bruixes al fons, sobre la Muntala. I contàvem, en tornar, a les àvies benèvoles, l'incident de la topada amb un fantasma... Tot passà! Anàrem creixent. Jo vaig ésser casa-da... Teresa i Júlia, la seva germana — morta, tísica, de fa anys — viatjaren amb el seu pare, en la "Panxita". Eren un pomell de roses. Més tard, la fragata naufraga. Júlia i el ca-pità, a poc, es moriren... Ara, ja ho veus: Teresa passa pel meu costat sense veure'm, amb la neboda al darrera, com una ombra de gos... Passa fregant-me, i no em veu. I la me-va família ve d'una estirp tan clara, almenys, com la d'ella! I jo li he de donar tracte, com una menestrala!... Tot canvià. Teresa, trista, vella. Teresa no sap riure... El poble em sem-bla tan petit, tan sol, tan rònc! I la nostra fantasia l'imagi-nà, un temps, com en un núvol, sense fronteres concretes... Carrer de la Bomba, Rera-la-flequeria, carrer de la Torre... Teresa baixava rabent els graons de l'església. Com els bai-xa, ara! Això sí: tan senyora. Pas de dama..."

V

"Tu diràs! La caixa de la "Fragata" no serà de fusta bona? Fugiu! La neboda és ganyosa, anem. No escatimaria, però, un cèntim, en detall de tant supòsit. Duien, al cap i a

la fi, la mateixa sang. I s'exposaria a les llengües?... Mira: de criada o pitjor, a senyora i majora. Els camins de la vida!... El cavaller de Pastor, que encorbat! Sembla un "axioma". Desenganya't: és tan vell i queda tan sol! Diuen que l'estimà de sempre, vés a saber... Si, una gentada. No es veu sovint, aquest espectacle. Cada dia no moren "Fragates", tampoc... Uf! Molt rica. Calcula-li, per un cap baix, dues-centes mil unces, i et quedes, potser, curta. La picossada, sencera per la gepes... Ai, no, filla, no. No em fa peça. Déu m'ha fet ben dreta i igual, i amb salut. Ho prefereixo. Per a deixar-ho!... Fixa't, com la rondèn! Ahir l'allunyaven a fuetades, i avui... No coneixen decència! Totes: la botirona Bòtil, la Coixa-Fita, la Caterina, la Narcisa Mus. Les tres últimes amortallaren la vella. Paulina no en fou capaç. I ara passen el platet. Males baves!... Saps que em contà, la Narcisa? No en facis ús, sobretot! No, perquè ja és morta i... Doncs vet aquí que, en cercar la mantellina, me'n troben uns rulls rossos i un retrat d'home, dintre una capseta. Un jove alt, fort. I, espera... Tenia un nom, a sota. Un nom estrany, com gavatx... I ningú no sospità res. Com que viatjà tant!... I ella, tan dura, tan orgullosa! No saludava la padrina, perquè era pobra. I havien jugat juntes! I ja ho veus: un, d'amagatotis. Anem, però. És un suposar. Potser mai no feu res de mal. El cas és... Quietud! Ja la baixen. Deu pesar. Aquestes escales són estretes. Que no rellisquin!... La fusta és, a no dubtar, cara... Com suen! Fan angúnia. Velam si l'esberlien dal-tabaix de les escales!.."

PSYCHE

LENTAMENT, el pas d'un hidrossol a un hidrogel. Si ho preferiu, la coagulació d'un coloide. I em vaig morir. O, millor, es va morir, ell, l'horrible cos estimat. Potser, només, el reflex d'ell en la superfície encerada: consciència. I em vaig retrobar aleshores, perduda enmig d'una realització geomètrica, dura, estranya, aliena... I he comprès que mai no havia influït en ell. Ell havia viscut! Jo, sacrificada a ell des d'un origen, ingredient indispensable perquè ell pogués caminar sota el sol... I ara em retrobava... de quina manera!... Havia partit... Havia partit, de no recordo on, Llum, Idea, i em retrobava Forma. Concreto: una, diguem-ne, papallona petita... això... una arna minúscula. Amb Veu. No la puc situar dintre, sinó, més aviat, pels voltants, rera... No puc precisar. Sóc tan jove! Em conec tan poc! Penso tant en ell, com ell, encara!... Tinc tanta por del Gat Negre!... Ve, ve!... Urpes!... Veu, irradiada, almenys... De dintre a fora, i voltants...

Sóc una arna. Petita, minúscula arna. Mans, elementals, parafina? Veu meva, sabeu? I d'ell, de jo... I Pròspera ara s'ha girat — potser l'ha sentida — i corre precipitadament vers els ciris... Els ciris tremolen sota l'alè del Diable. La cortina de foc no deixa... no deixa... passar la Bèstia. Em mira. Fa claquejar les urpes inútils. No apaguis el foc! Tot jo, ell, estès, immòbil, el ventre inflat, sucós... Tasques prèvies... operació... podrir-se... Suculent... Pròspera el mira. Que grassa! Vella disbauxada, Pròspera! Com l'odiava, pobre! Trenta anys... amb Pròspera... sempre. I es quedà amb els ulls fits en ella. Per passatemp, per a espantar-la... una mica... Fracassa. Pròspera sap que la seva companyia no serà sol·licitada, que no li toca. El vetlla. Ronca. La Bèstia el mi-

ra, goluda... Els ciris cremen tan alts!... El mirall, cobert... I jo, llavors, m'he orientat en la tenebra, i rellico per la boca entreoberta. El ciri més proper m'atrau... El ciri... ha fregat el polsim de les ales. I m'hauria lliurat al domini de la Bèstia... goluda.. d'urpes... Urpes!... Tinc tanta por del Gat Negre!...

Els ciris, però, lluien alts, magnífics, i m'han aclarit el camí. M'he vist. L'he vist. Arna? Cos?... Ha patit tant! He patit tant! Magre, esquelètic: un coloide coagulat. Això és tot... Tot?... Qui redimirà la vulgaritat de les coses?... Pròspera, que lletja!... Concreta, sense secrets, infinitesimalment localitzada... No ronquis!... No feu soroll!... Sóc una arna, una minúscula arna miserable... Vull sortir fora... vers la gran Tenebra... No feu soroll. Fa mal!... Sóc una arna, una veu... Pensament relatat en instants: una ex-Vida. Pròspera ronca, i els esbufecs allunyen el vial de Tenebra. El gat espia el camí vers la Tenebra... Els ciris, però, són tan alts!... I estimo tant ell, m'estimo tant!... No puc abandonar el cercle de foc, el cercle podrit, l'ex-Vida! No puc... perquè em veuen. Sabeu? M'inflo. Si fós més petita, invisible... Però em veuen. Ell fou generós, vanitós... i jo,... condemnada a ésser vista. Qualitats!... Una arna gran... M'inflo!...

Pròspera desperta. Desperta, Pròspera!... Que lletja és! Grogua, vella... Es desvetlla. Prega. Penses, però, en diners, Pròspera! En un poc de cuina. En el llit. Té son. És natural! No l'estimava. El cuidà, això sí! Per costum, què us diré! Per fidelitat a aquella imatge, tan antiga... Trenta anys!... Tu i jo, ell, Pròspera, fa... trenta... anys... El mirall, cobert. Pròspera és àrida, sense imaginació. Solament... Solament el costum, un anell, unes paraules, un bes, un eco... Això és tot...

Pròspera badalla. Té son. El llit!... Prega. Diners, llençols blancs. Ell es podreix imperceptiblement... La Bèstia espia, goluda... Els ciris cremen, alterosos. Jo dono voltes pel cercle. Com sortiré... sense caure... en l'imperi del Gat, vers la Tenebra?... Ai, ai, ai! Pròspera m'ha vist. Què és això? Una arna, una arna, una arna, Pròspera!... Ai, ai! M'emmarca dintre les seves mans... Serà, potser, aquest, el camí?... El-camí-vers-la-Tenebra... lluny-de-la-Bèstia... dels-ci-

ris... de-Pròspera... de-la-Veu... de-la-ex-Vida, a-l'encontre...
de-la-mica... de-Déu... que-em... per... to... ca...

• • •

Un cop sec, de sobte: el soroll habitual d'una mà contra el palmell de l'altra. La Veu cessà. Un quadre es despreguà, amb molta remor. Tocaren hores. Es feu llum. Dos fidels ferrosos s'accidentaren.

NABUCODONOSSOR

A l'Arcade de Roma, Justi Petri, estudiós
(en potència) de problemes bíblico-babilònics.

I

PER la banda de pare venia del terror, com vós, com jo, com tots els ciutadans de Konilòsia. Per la banda de mare, havia tornat al terror. Es deia Nabucodonossor Puig. Heredà el "Puig" del pare. El "Nabucodonossor", d'una mena d'afició bíblica d'una besàvia, anglesa pietista. La branca pietista s'havia deixat en una correntia catòlica abundosa i aquesta, en arribar a Nabucodonossor, home de seny, en una indiferència positiva, compàs d'espera fins a la bona mort. La Gran Guerra el trobà d'ataconador — i es guanyava la vida. Aquella Història passà damunt d'ell sense enriquir-lo ni (per tant) refinar-lo, i Nabucodonossor desaprofità l'oportunitat única de poder ésser escoltat, pel seu diner, com a home de cultura i de llinatge. Tenia, però, seny. Posseïa idees concretes sobre la vida, l'amor i els canvis de temps, i es guanyava la vida. Tocant a l'amor, ell fou sempre partidari del legalitzat en matrimoni — qualsevol afirmació contrària és inexacta — però, prudent, creia molt poc en les probabilitats de reeixir-hi. Nabucodonossor s'escriuixia en veure els amics embarcats massa fàcilment a l'aventura.

—Quan ho faci! No em corre pressa. Sí, m'ita'l! La penja, després, i catacrec! Riotes, no. Jo, filar, tennant, a cacera segura. No em compliquis! Quan estaré, altrament, millor que ara?

Era veritat. Nabucodonossor era feliç, prosperava davant del Senyor i es burlava de misèries punxegudes. I tots l'envejaven i lloaven la seva perspiciàcia. I fou tingut per home temible, d'experiència.

—No, ca! Fan ferum. Les clisso. A mi no m'enredaran!
Fins que topà amb Evangelina. I es casaren.

II

Als sis mesos, Evangelina paria una filla. I tot fou desolació a l'esperit de Nabucodonossor. I plorà, i jurà fer estossinada: una venjança exemplar! I no féu res. Ho pensà amb més calma, demana opinió censurada. Esbrinà de qui era el plançó. Resulta de pare poderós. Nabucodonossor accepta una untura convincent, i porta la menuda a bateig. Li era llegut decidir altra cosa sobre les carns innocents? Aquestes foren redimides per l'or i per l'aigua santa. Hom li imposà el nom de "Candelera".

La veritat, però, s'escampà de seguida per tot el barri, humit, brut, d'una geometria tronada de portes i finestrells sense sol. I Nabucodonossor fou la riota dels veïns que, fins ahir, l'admiraven. I esdevingué trist, i deixà la feina, i frequentà la taverna. I, ja embriac professional, cridava als quatre vents la seva ignominia: com perdé la calma i la glòria, la seva fama de perspicaç. Com no guanyava el pa per honor...

—M'han comprat! Sóc home comprat i callo. Per això no les trec de casa. Em paguen!

Li diuen, per aproximació, Panxa Viuda. Un plautià li crida:

—Estàs enaljamat! No et mereixes el "Nabucodonossor". Massa llarg. T'anomenaré, sols, Nab. Saliva en estalvis. Cric, noi!

Ell assentí, amb tristesa:

—Si, estic enaljamat. Digueu-me Nab.

Obra acabada. Justícia feta: degradació. És ja, i per a sempre, Nab Panxa Viuda o, més breu: Nab.

III

El senyor Pepa Sastre, potentat, augmentà, encara, la família de Nab amb dos exemplars més: Oliva i Perpètua.

De l'unió feliç no nasqueren barons, i el Senyor Pepa Sastre, que cobejava un hereu, es cansà, a la llarga, de mantenir Evangelina i llur nissaga satisfactòria i retirà, quasi del tot, el seu ajut. Era un home refinat i sentimental. Un home que reuneix aquestes qualitats excel·lents no arriba a trencar mai del tot lligams antics. El Senyor Pepa Sastre vigilà de lluny (Evangelina tornada decadent i abundosa) el desenvolupament ètic i físic de les tres noïetes. Les quals foren encaminades pel bon Nab —a qui agraldes, estimaren com a pare— per senders generosos. El senyor Pepa Sastre, en saber la tria lloable, es limità a sospirar. "Fan bé". — medità el senyor Pepa Sastre. "Són joves, boniques, fortes. Que treballin, dintre!" El senyor Pepa Sastre, molt patriota, era un liberal de doctrina conseqüent.

Nab, a l'entretant, posà anys. Tot fineix en la vida. Déu ofega però no escanya, i tingué pietat del baró just. Nab fou redimit de la mica d'ataconar que arrossegava encara, d'ençà de la deserció del senyor Pepa Sastre, per l'esforç de les filles lucratives. Preveié, i podia ja passar-se els dies sencers a la taverna. La vella ferida conjugal arribà així a cicatritzar-se i, tal com esdevé amb tots els afers antics, adquirí nou relleu i prestigi davant els ulls de les generacions novelles. (Tingueu en compte, il·lustre Arcade, que la Guerra no ennoblí Nab, el pobre.) Les filles s'afanyaven. Ell s'entendria, parlant-ne:

—Gran capacitat per al negoci, lloat sia Déu!

—Fan per la vida — afirmà un manefla.

—Això sí! Arreconen quartets. Podran, aviat, retirar-se. Escolampadi Miravittles, reformador, tocat de feixisme, qui visitava, sense distinció, totes tres, sentenciava:

—Un cas egregi d'amor filial!

—Es el camí de la vida — digué Xanna, aquell cotxer de Budha, amb filosofia.

Ho digué, tot passant, en indià espès. Hom no l'entengué.

IV

I Nab féu a bastament el camí de la vida, i arribà a termini. I fou vetllat per Evangelina i plorat per Candelera, Oliva i Perpètua, les quals es prengueren uns dies de vacances per a cuidar Nab. I, en morir, el voltaven les llàgrimes de Pascuala Estampa, Cristeta Mils i Pudentiïlla Ciosa, veïnes. I, àdhuc, les de la Doloretas Bòtil — tan botirona, alferida! — i els xarrups d'Esperança Trinquis, que li era com germana. I no li faltaren, en aquest instant suprem, els Auxilis, administrats per Mossèn Silvi Saperes. Lliurà, doncs, l'ànima al Creador, confortat per la Religió i per les lloances dels qui l'estimaren i respectaren en vida: tots els qui l'havien tractat. I tenia, en deixar la vall, seixanta-dos anys, tres mesos i algun dia. I, ja amortallat, fou entaforat dintre el fèretre.

—Ha quedat petitot! — observà el Senyor Pepa Sastre, vingut expressament per a veure'l. — Al cap i a la fi, no era més que un Nab! — declarà, amb emoció continguda, el senyor Pepa Sastre.

—No us l'emporteu, encara! — trageditzà Evangelina. Candelera, Oliva i Perpètua ploraren.

Jeschoua ben Sirac ha dit: "No tornis bé a qui t'ha fet mal. Considera..." Per què recordar-vos la màxima sublim, il·lustre Arcade de Roma. Hem deixat Nabucodonossor — aquell dia li tornaren a allargassar el bateig, per respecte — fred dintre el taüt i, a l'entorn, el plany de la vidua i filles, dones virtuoses... I el seu cos fou arrossegat per un cavall esquelètic fora de la geometria esquelxada del raval, i enterat sota la pols d'unç xiprers. I Mossèn Silvi Saperes li resà, amb reverència, un respons pel descans etern de l'ànima. I l'opulent Pepa Sastre, president de l'acte — li tocava per dret propi — pronuncià un discurs d'elogi, enaltidor de la persona i memòria del difunt. I així fou com el gran Nabucodonossor, ataconador i embriac, trobà la pau amb el ritu. I, després, tots se'n tornaren. I aquests foren els comentaris darrers:

—La terra és tova, i n'hi ha poca gruixa. Que no la foradi.

—Calla, beneit.

Riuen.

—Una institució que desapareix — digué Mossèn Silví, ressuscitador de glòries d'arxiu de raval.

—I ara, a treballar, filles! — digué Evangelina a Candelera, Oliva i Perpètua.

I aquestes foren les exèquies de Nabucodonossor.

• • •

—Groller! — diu, rebutjant el conte, Pupú Alosa, lectora. — Groller, no us sembla? — pregunta, amb somriure encisador, a Ludovicus Baronet.

—Sí, estimada. Groller. — assenteix aquest.

—Oh, molt groller! — ratifica, amb trontoll de gepa, l'autoritat de Pulcre Trompelli.

—~~Massa~~ groller! — qui sap si pensa Justí Petri, Arcade de l'Acadèmia de Roma.

—Sí, cavallers, il·lustre Arcade, dames caríssimes, groller. — assenteixo jo —. Grolleríssim, veritat? Grolleríssim. Et perquè pas?...

MORT AL CARRER

"**N**O és això!" — opinà el cervantista, dirigint-se a Efrèm Pedagóg, que estava al seu costat. "No és això, us dic" — afirmà, encara, congestiu. "El Llibre ho conta clar: Altisidora veié una dotzena de dimonis a les portes de l'Infern. Quietud! Sé el que em voleu dir: l'home no té elements per a fer sortir tants diables. Per què, però, fa sortir Altisidora? Podria anomenar l'heroïna de la farsa Cristòfora, possem per cas, i no sollaria el record de la Donzella." "Què hi fa!" — contradigué Escolampadi Miravitlles, qui, a l'entretant, s'havia atansat. "Exigireu a qui es guanya la vida la vostra precisa memòria erudita? Altisidora o Cristòfora, l'espectacle ens té parats, l'atenció presa, enmig del carrer, sota el sol." "Que crema!" — intervingué, xalesta, la vella dama Magdalena Blasí, apassionada de temes climatològics. "Bon dia, cert. Ahir no ens el prometia, amb la pluja. És una glòria viure aquí, una glòria." "Una de les nostres glòries úniques, estimada senyora." — remugà Efrèm Pedagóg. "Bé." — prosseguí. "Discutiem, cavallers, la veracitat de la farsa que es representa davant nostre. No puc afirmar — el ritme de la meva vida m'impedeix tenir a mà la dada erudita — el nombre exacte de malèfics que Altisidora veié en el seu viatge fingit..." "Una dotzena, senyor!" — saltà el cervantista. "Que en dubteu, potser, senyor? M'hi jugo..." "Deixem-ho córrer!" — concedí Efrèm Pedagóg. "Us crec, cavaller. Això, però, no té importància. Veracitat històrica, externa, només, senyor meu." "D'acord!" — assentí Escolampadi Miravitlles. "La veracitat important és la interna, i no podeu pas negar que no reuneixi aquesta — malgrat imperfeccions — l'espectacle que presenciem." "Oh! Oh!" — digué Efrèm Pedagóg, posant, una mica molest per la interrupció, els ulls en blanc. "Fixeu-vos com l'art bàrbar i llampant ha sabut descobrir la

finor psicològica de la falla. El mateix pensament presideix aquí que a l'obra inspiradora. La Donzella fa mofa de l'amor i mereix l'Infern. Un infern vulgar, de titelles, cartró i bambolina. Altisidora és bella. No té, però, l'ànima noble. És inabastable i exquisida perquè així la féu la castedat quixotiana, no per ella mateixa. Tinc por, senyors, que aquí Altisidora no ressusciti. Aquí presenciem la sort ultraterrena d'Altisidora morta, morta de veritat, sense resurreccions, tal com la ment catòlica i popular l'imagina. Altisidora..." "Quant sabeu, senyor!" — digué, mirant-lo, Magdalena Blasi. "Heu dit, però, catòlica? No parieu de Religió, per Déu, ara. Estic tan delicada!..." "Calleu!" — manà, en forma més aviat incorrecta, Estanislau Forns, jove i tècnic empleat d'ultramarins, soci de les Joventuts Esportives del Poble Conscient i Totalitari. "Calleu! No deixeu sentir." "Què és això de parlar així a una dama!" — cridà l'invicte híbrid general Don Bartomeu Morros de los Cabezos. "Surt del meu davant o et punxeixo ipso facto, desvergonyat!" "Gràcies." — remercià amb boca fina, la vella senyora a aquella legítima glòria nacional. "Una s'exposa, en aquest temps, a sentir-se d'r tantes coses!" El general saludà amb galania. I heus ací que — Efrèm saborejant, encara, el compliment de la dama — Altisidora i el Dimoni, fins ara tan arrogants al petit escenari del Guignol ambulat, vacillen, emmudeixen i ara desapareixien vers cercles infernals invisibles. "Què passa!" — preguntà, a una veu, el nombrós públic honorable. "L'hora del platet?" — medità, preparant la fuga honesta. "Déu meu, que té, aquest home!" — s'escriassà Pura Yerovi, dameta de sina feixuga, parada de poc. "Tot s'enfonsa!" El petit escenari portàtil queia. Sota les desferres, un cos amb les mans enguantades encara d'Altisidora i de Diable. "Un metge!" — exigiren diverses veus. "En sou vós? Què té, l'home?" "Es mort" — comprovà el facultatiu. "I de què!" — preguntà el públic. "Qui ho podria assegurar. Aneu a saber!" — contestà, indiferent, el facultatiu. "I ara, mort! Fa estrany, sota aquest cel!" — opinà Pura Yerovi, de sina feixuga. En aquell moment, un noiet espellifat es llençà damunt el mort, cridant el parentiu. "Pobrissó, que bonic és!" — digué mirant-

lo, la senyora Magdalena Blasi. "Guàrdies!" — bramulà l'heroic general. "Crídeu guàrdies! Això no pot ésser, vaja!" "Té raó. Això és una Kàbila!" — menyspreà Efrèm Pedagóg. "Morir-se així, al carrer, i no s'ha organitzat, encara, l'elemental servei públic... I bé, com dèiem, Altisidora..." "No passo amb explicacions de psicologia. Una dotzena de Diablers! Aquesta és la veritat que anomeneu, no sé amb quina intenció malèvola, externa, erudita. Externa? La prefereixo!" categoritzà el cervantista irascible. "Més aviat estic amb l'altre senyor" — confessà Escolampadi Miravittles. S'allunyaren. "No venen, els guàrdies?" — digué, encara, el general. "Aquest infeliç! Un nen abandonat!... Quanta misèria!... Em trobaré malament!" — reflexionà, partint, la jove dama Pura Yerovi, de sina feixuga. "Quin dia de sol gloriós!" — mormolà, perdent-se enmig de la multitud que creixia, la senyora Magdalena Blasi. "La vida, quines coses! Ara que em divertia, pobre home... Li resaré un parenostre... Eren savis, aquells senyors!... I mira, he agafat gana..." — controlà, imparcial, la senyora Magdalena Blasi.

QUASI-CONTE ALEMANY

[A meva amiga Frau Docktor Ulrika Thöus, de l'"Institut für Vererbungsforschung" de l'Escola Superior d'Agricultura, a Berlin-Dahlem, m'escríu una carta en llengua alemanya, traduïda avui per mi, per a delícia del públic culte, a la meva moribunda parla imperial. "Vós coneixeu" — em diu l'il·lustre amiga — "l'obra de conjunt de R. Goldschmidt "Die sexuellen Zwischenstufen" i els treballs de Meisenheimer, Harrison i de la meva companya Pariser. També, sospito, els estudis de Witschi sobre certes races geogràfiques de granotes. Us suposo d'acord, tocant a la valència de les lleis de Mendel a l'herència dels sexes. Sabeu que, en els éssers de sexe separats, un sexe forma, en general, tant al regne animal com a les plantes, dues classes de gamets (X, Y). És heterogamètic. L'altre, en canvi, homogamètic. (X,X). Quines conseqüències en treurien, dintre el complex de la intersexualitat — tan estudiada, altrament, per Goldschmidt — davant una desviació de la relació numèrica mendeliana 1:1 o sigui 50 % ♂♂ i 50% ♀♀ ? He experimentat suara amb creuaments nombrosos d'espècies distintes del gènere "Triton". De l'exàmen microscòpic de 123 gonades, resulta que en 121 casos s'han format ovaris. En un sol cas, un testicle. L'individu que resta, més o menys "poca cosa", tenia una gonada indiferenciada. Un testicle i una gonada indiferenciada enmig de tants ovaris! És un resultat estrany, no us sembla? Que es tractava d'híbrids vertaders, és indiscutible: mireu, si us plau, la fotografia adjunta. Quatre espècies, representades totes elles a Alemanya. "Triton" del país: el "vulgaris", el "cristatus", l'"alpestris" i el "palmatus". Els vaig creuar així: vulgaris x palmatus, palmatus x vulgaris, vulgaris x alpestris, palmatus x cristatus (anomeno la femella, primer). I he observat el percentatge que ja sabeu.

Quina pot ésser la causa d'aquest predomini extraordinari d'ovaris? Goldschmidt s'ho explicaria per la transformació de tots els mascles en femelles: no és viable. 100 % ♀♀ Federley, en parlar de les combinacions cromosomàtiques en els lepidòpters.."

Aquí, Ulrika Thöus, una mica excitada, disserta llargament sobre la teoria del finlandès Federley. A Ulrika no li plauen els finlandesos, no li mereixen confiança. Parla, per una estona, d'una manera en absolut anti-mendeliana. Jo m'escriuixo. L'estimada amiga recobra, però, l'equanimitat científica, i repren l'assumpte importantíssim de la desviació de la relació numèrica entre els sexes, al gènere dels nostres urodels. "Sigui el que es vulgui sobre els finlandesos," — concedeix Ulrika — "jo crec definitives les asseveracions de Federley. Llegiu-les a *Hereditas* XII, 1929. Ober subletale und disharmonische Chromosomenkombinationen. La coneixeu? No esteu, potser, d'acord amb elles? Heu investigat algun factor, desconegut per nosaltres, anterior o posterior a la fecundació, que pugui impedir el desenvolupament del sexe masculí, que expliqui l'aparició d'un testicle entre tants ovaris? Assabenteu-me'n, si de cas, de seguida. Espero el judici del Mestre. Quant a la meva posició, puc afirmar que els meus experiments confirmen els del savi finlandès sobre els lepidòpters: tots els ♂♂ es converteixen en ♀♀ perquè el cromosoma Y (recordeu Federley) és massa dèbil per a vèncer l'acció enèrgica del X i determinar el triomf dels testicles. Si teniu una opinió, però, contrària, escriviu-me. Argumenteu. Us sé un escèptic dels "Triton". No hi fa res. Ben vostra

Dr. Ulrika Thöus."

Jo crec que el que assegura Ulrika no pot ésser. Ulrika, que és combativa i, sens dubte, una autoritat en la matèria, aquesta vegada s'ofusca, obra a la lleugera, ben segur. La adreço, demostrant-li-ho, aquesta resposta. La vostra cultura superior judicarà de quina banda és la raó. La meva carta diu així:

"Frau Docketor Ulrika Thöus. Institut für Vererbungs-

forschung. Berlín-Dahlem. — Distingida amiga: Si un sol testicle i un que no compta, enmig de tants ovaris, és el resultat de barrejar, com dieu, vulgaris x critus, vulgaris x palmatus, palmatus x vulgaris, vulgaris x alpestris i palmatus x cristatus, convinc que heu arribat a conclusions d'un pessimisme aclaparador. Deu, però, haver-hi, a la força, algun error lamentable en les vostres observacions, d'una tan reconeguda pulcritud i competència, altrament. Algun testicle es deu haver disfressat, davant els vostres ulls (plens, potser, de fatiga), d'ovari. És excusable. Cerqueu-los doncs, estimada amiga, i no dubteu de trobar-los. Per amagats que estiguin, tard o d'hora han d'aparèixer. Esperant, d'un moment a l'altre, la nova agradosa, em plau d'oferir-me, a l'entretant, per tot el que us calgui en la vostra investigació meritòria sobre els sexes..."

—Una gràcia de caritat, per favor de Lluís...
 —Vaja, avisa el que...
 —Dón-li llibre a compta.

—L'ordre, exigint:
 —Una gràcia de caritat!

—Ara, gràcia! No-que dius? — Vaja dir-li que no es responda. És llibre a compta el que me'n queda més i la nova era. Una batuda m'ha fet que em sentís malament.
 —Els dos volen de mi — vaja dir-li. És com si em volent-se amb gènere, els socors de la seva cura. Jo, oportunitat, el deure per l'interès a una simplicitat de...
 —Els dos volen de mi — vaja dir-li. És com si em volent-se amb gènere, els socors de la seva cura. Jo, oportunitat, el deure per l'interès a una simplicitat de...

—Honest, una mica de tanta... confusió, delegant la...
 —Honest, una mica de tanta... confusió, delegant la...

—La teua a l'últim. Jo vull conèixer els seus...
 —La teua a l'últim. Jo vull conèixer els seus...

NERVIS

JO havia vist, aquella tarda, "M", un film alemany desagradable. És la història i gestes del vampir de Duseldorf. La tragèdia d'aquell monstre limfàtic m'impressionà, ho confesso. Vaig sortir del cinema inquiet, pressós, sense gosar tombar el cap. No dominava els meus nervis. Algun esdeveniment sinistre m'amenaçava, aquella nit? Però, diantre! El cel era estrellat, i una lluna grossa es gronxava a ple aire. La lluna em produí fred. Lluna clara, metàl·lica... No podia assossegar els meus nervis. Avançava pels carrers, ja força deserts. Un captaire em barrà, de sobte, el camí. Flac i malaltís, amic de Monipodi. El braç esquerre, tallat per damunt del colze, mostrava a la tafaneria de l'aire el tros que li quedava.

—Una gràcia de caritat, per l'amor de Déu!

Vaig avivar el pas.

—Déu li tindrà en compte.

Corria, exigint:

—Una gràcia de caritat!

—Aneu, germà. No duc diners — vaig dir-li. Ell no va respondre. Es limità a atansar el seu membre mutilat a la meva cara. Una bafarada íntima pujà fins els meus narius.

—Bé, què voleu de mi — vaig dir-li. Ell continuava revelant-me, amb generositat, els secrets de la seva carn. Jo, encuriosit, el deixava fer. Començava a suar. Empal·lidia. Esberlà, la paciència perduda:

—Es que no teniu estómac, vós?

—Home... Una mica de fàstic — confesso, defensant la hisenda.

La ferum s'allunyà. Jo vaig somriure, satisfet del meu capteniment. Que diable! Els diners, salvats: tota la resta, paraules buides, sentimentalisme. L'escena havia tonificat

una mica els meus nervis. Em lliurava ja a somnis optimistes quan un inconegut, rera meu, es posà a xiular una tonada. Aquelles notes... Sí, les havia sentit, feia poc, al cinema. El xiulet maleït del vampir, del Kindermörder! Les sangs se'm glaçaren. El xiulet s'atansa. Alena a la meua orella. Acluco els ulls. El meu coll! Assassi!... Un jove passava, el barret al clatell. Per què s'apoderà de mi un terror tan ridícul? Aquests nervis... Vaig prosseguir la meua via. En un recó, un soldat i una xicota s'acomiadaven, les mans agafades. Unes mans molt vermelles, congestionades de teories de penellons. El soldat abraçava la cintura de la noia i li pessigollejava la galta. Somric, comprensiu. Sí, ja era això, ja. Aquesta havia trobat ja el seu Kindermörder. Reflexiono sobre l'escena frívola. L'Amor... L'Amor, amb majúscula... amb penellons... Que absurd!... Què em deia, però? On em trobava? El carrer, desert. Les pedres, humides. L'asfalt, lluent com un mirall. La tristesa d'un fanal solitari exorcissava la fosca. Rera un caixó d'escombraries, un gat negre s'arriassava els bigotis. Em mirà i aclucava l'ullet. Escurava un esquelet ferruginós d'arengada. La cua, bellugadissa, netejava les llambordes de partícules sucoses. Era un gat savi, de mirada insolent. La seva actitud m'ofengué. A poc a poc, gairebé de puntetes perquè no em sentís, amb el peu alçat a punt d'etzibar-li... Ell es tombà. La trista arengada espectral li caigué de la boca i rodolà fins l'asfalt, oblidada. El gat arquejava el llom. No em feia gaire goig. El meu peu recobrà la posició normal i la veu se'm dolcificava, plena d'afalacs. No era tan lleig, l'animaló!

—Té, mixona, té!

Un esbufec paorós. Que simpàtic! Animal privilegiat, humorista...

—Mixona, no siguis esquerpa. Té!

Els ulls del gat estaven fits en mí, com en una arengada. I vaig poder llegir clarament, en ella, una ferma i meditada voluntat de mal.

—Fés festes a bèsties! — mormolo, hipòcrita, ja en fugida. Un venedor de periòdics ara baladreja, tot corrent, la seva mercaderia. Crims. Malestar social. El de sempre.

—Al lladre! Pengeu-lo!

Un gran xivarri de veus grolleres, des d'una porteria. Un grup nombrosíssim bruelava un desig únic:

—Pengeu-lo! Agafeu-lo!

Expectació. Uns policies baixaven per l'escala i passaven per la corrua d'airats duent presoner un bordegàs com de dinou anys, albi, cara-pigat, esveradíssim. La consciència escruixida dels ciutadans honorables li volia fer justícia immediata.

—Pengeu-lo! Assassi!

Un taujà preguntava:

—Dispensi. Ha mort algú?

La-senyora-que-acostuma-a-tenir-cura-de-la-porta llençà, en oír això, un xisclet histèric. Tots la compadirem:

—Pobra Secundina! Pobra Secundina Llopart!

Ella es refeia:

—Diu sí ha mort algú! Pitjor. M'ha afanat trenta sagrades! Figureu-vos: en aquest temps! Ha espanyat una calaixera!...

La calmaven:

—Prou, dona. Les han recobrades ja... Pobrissona, és el sotrac, me'n faig càrrec... Voleu tilla, Secundineta?

El cor prosseguia el clam del seu desig:

—Pengeu-lo!

El redemptor inevitable sortí:

—Cal perdonar-lo. És tan jove! Deixeu que es penedeixi de la petita malifeta. Sí, senyors: ben petita. Quina quantitat, trenta pessetes! Qui no les té a la consciència?

Tots —i jo, el primer— protestàrem contra l'evangèlic:

—Ens ha dit lladres!

Un sentimental proposà:

—Aixafeu-lo! Ves, lladres! Quan m'havia entès qui sap fins on amb allò de la reforma!

Defensada escaientment la nostra honradesa individual i col·lectiva, em vaig separar. Arribo, a la fi, a casa. Estava trasbalsat, una mica febrós. "Aquests nervis!" — vaig dir-me. "Si no se m'han posat a lloc amb tants sedants, hauré de preocupar-me seriosament d'ells. És absurd, atribuir el meu

neguit a les escenes del vespre. M'ha d'esdevenir alguna feta desagradable? Els nervis... Desequilibri... Excés de treball, potser... Hauré de reposar una temporada..."

—Quin viatge et plauria més — pregunto a la meva dolça amor. — Tu saps... Necessito descansar... Surmenage... Els nervis...

—No tinc roba! — contesta ella, amb una guspira als ulls. — Un viatge? Que bo que ets! Que generós! — diu ella, amb rapidesa, aprofitant la meva fatiga. — Vaig a veure, demà mateix, "Louise", arribada tot just de París. Ha portat models nous: una il·lusió! Veuràs: he de fer-me sis vestits. Tinc triada la roba. Una meravella!... Quant al viatge, podem anar a Hawaï i, també, a Venècia, si et sembla... Que no estàs content? No m'estimes!... Així, no diguis que no. La roba... I et sents malament, molt malament? Fatigat, amb els nervis... Sí, és característic... Per què calles? Desaproves que em vesteixi? Més econòmica!... Hawaï, Venècia... Estàs, però, nerviós, estimat? No m'espantis!..." — ha dit la meva dolça amor.

GLORIA I CAIGUDA D'ESPERANÇA TRINQUIS

I

— A Trinquis! La Trinquis!

Sardana i mofa a l'entorn de l'embriaga.

— La Trinquis! La Trinquis!

La mainada no s'accontenta amb el crit, i ara feia volejar mandrons. Un roc s'enduu la tarota de la captaira. Esperanceta Trinquis — nas inflat, mitges a la garrella: no gaire clara, vaja! — ebrina, la llengua pastosa:

— És sistema d'establir ròssec de conferències?

Els menuts pararen. Una pausa de diàleg descansa sempre. Cap acció no té solta, sense comentari i subratllat de la paraula. Complien una llei profunda de cercle — viciós, ni dir-ho! — amb la ignorància dels petits i dels pobles. Cridaren de lluny, aparentant por. El Bassot unificava consciències:

— No veus que vas peta? Qui pot, sinó, pornosticar en la llucada de les teves manifestacions?

Reien. La Trinquis argumentava:

— Les raons de la meva mui són d'evidència, malgrat opinió desvergonyida. Per altra banda, que estigui o no, la dama us subleva consciències?

El Bassot escarafallejà:

— Ni pensar-ho, Trinquis! Per a nosaltres, ni tirria, gota. El teu mam no és encimat. Pólvors a nivell de qualsevol prestigi, filla! Què t'afiguraves? On entafores, però, el costum? Sempre s'ha fet així. Tu ho domines prou, que no ets tova. Dansarien, altrament, aquells ossos...

Assenyalaria el Mal Temps.

—M'hi avinc. Sí, cal riure — digué la Trinquis —. Ara, que no em feu mal, eh?

—Aquestes mofes mai no han vessat del roig — digué el Bassot —. Vinga, nois! Som-hi!

—Espereu! — digué l'Esperança —. Sóc, cert, més favorable a la fréstega que a la Tèiologia. Sabeu, però, amb qui bescanvieu rodoles? Una senyora, ep! Aquests apellofats encaminaren la bromera última de Nab. Considereu!

—Manoi, el del Llibre? — digué el Bassot —. Sacramenteges el resigni de turbonada, Trinquis!

—Gairebé — assentí ella —. I prou, néts!... Au, autor, — em cridà — allunya'm el bronzir d'aquest eixam. No m'obliguis a més pítima!

—Si ho estàs — vaig dir jo — què hi farem! La història diu que t'han d'apedregar, ara. Vinga, noia! No et revoltis. Inútil. Jo no hi entro!

—Quin Déu! — blasfemà la Trinquis.

—Pirandelliana! — vaig respondre jo, amb rancúnia.

—Apa, prou! — digué el Bassot —. Tants finolis, aquí! A esbotzar-li els cinc de ratafia, àngels!

II

—Ja que ho manes —va dir-me, a contracor, la vella— no et puc negar la relació. T'odio, saps? Per la teva culpa, el Bassot em féu, vulgues que no, abandonar la protectora, i el mullader se m'escampà de dalt a baix. I tu hauries pogut edulcorar aquell destí, i no volgueres. Sóc, però, el teu personatge i obeeixo. Mira, doncs: el meu conte, massa enllardufat. No sé per què percaces la meva ombra, a tants de distància. Amiga de la Malera, de tota la vida. Rodolar, passa la maneta i prou. Un glop, de tard en tard. Sí, per a perdre contactes de memòria, mita'! La fama que tu explotes, de seguida. I no feia xupec més que la Malera o en Nab, ho juro!... Amb aquest, com germans. Et vaig veure morir.

—Es veritat que hi havia, a l'acte, Candelera, Oliva i Perpètua? — pregunto, amb neguit d'evangelista.

—Sí. I també la vídua, el Pepa Sastre, la Pascuala Estampa, la Pudentilla Closa, la Cristeta Mils i la Doloretas Bòtil. Tots de família. Quin moment! Ploràvem. El mort trigava. Contàvem menudències, per a entretenir-nos. El mort es despedí de tots, amb Sagraments i resignat. Mossèn Silvi dirigia el parenostre. El mort, però, trigava. Formàrem, aleshores, un cercle i l'espiàvem, fins que accelerà marxar. Ploràvem — els ulls fets en ell, no et pensis. Espectacle, fill! S'entenebrí, al carrer, a la llarga, i ja ni li vèiem l'afinada. Compta, finals de setembre! Ens distraiguérem uns instants, perquè allò anava per llarg, manoi! — i ens ficàrem en pells. Fins que ella, més atansada, (li tocava, pobreta!) digué: "ja està!" Respiràrem.

—Aquesta fou la mort de Nabucodonossor... — vaig dir jo.

—No ho conto? — tallà la Trinquis — L'Evangèlit! I que no me l'he pogut esborrar mai més.

—Glòria és persistència en el record — vaig meditar jo.

—Què...? — va fer la Trinquis.

—No res — mormolo —. I digues: l'Instant més enlairat de la teva vida fou aquest?

—Sí tu ho vols — contestà la Trinquis — quin remei! Fou, de tota manera, sensació il·lustre de cortesia... Au, s'ha acabat! — afegí —. No tens més dret a la meua parla, fill. Me'n vaig.

—Trinquis! — vaig manar-li.

Ja no hi era.

III

—Sí — em diu el Bassot —. Fou abans que neixessis. No sé per què t'interessa tant, aquest pingot de silueta. La perseguíem, de menuts, a pedrades. El que es fa. Anava d'un lloc a l'altre, espellifada. S'emmonava de valent. Cantava allò de

"En un taller..."

Fou molt popular. Fins desbancà la Malera! Una reina de les coves, figura't! I desaparegué, de sobte. Caigué en un clot, un dia que nevava. Un pont baix, a la via del tren. La neu la colgà. Aniria ensofrada. La trobarem, a l'endemà, amorrada als resolis, freda...

—I féu sol, aquell dia? — pregunto, amb angúnia.

—Quin, l'endemà de la nevada? Un temps gloriós, propi d'aquests països... Per què se t'acudeix això, ara?...

PRIMER ENCONTRE AMB ZARAATH

NO és mofa. Ni pedanteria. No és, sobretot, pedanteria. El nom hebreu desconegut (jo tampoc no sé hebreu) no us espantarà, espero, pobres petits — i això és, sols, el que cerco. Com se us glaçaria la rialleta tant-se-me'n-dóna, si sabéssiu! Per a narrar-vos el meu primerencontre amb Zaraath compto, però, amb la vostra ignorància, bona aliada.

Algun curiós, estimulat, en consultar, amb presses, el primer diccionari, haurà dit, esgarrifant-se: "Zaraath? En aquests temps? Mentida! Fora medievalismes!" Hi ha fantasmes que semblen tan llunyans, tan impresentables en les nostres vides! I, per irrealitzables, llur contacte, llur presència, cobejada fins a extrems de morbidesa. Jo, jo desitjava de sempre topar-me amb Zaraath, sentia la fascinació de la seva llegenda. I Zaraath, de sobte! Zaraath, parlant-me des de la boca d'aquella dona. Zaraath, bandejada, odiosa, tan antiga! — rabejant-se en podridures infinites. Podridura, en potència, a una passa. I la revelació crua, de sobte. Sol d'horror sortit de la boira d'una llàstima distreta, impreparada. Zaraath, allí, a una passa. Espera, goluda, a saltar des de la boca de la dona miserable. I tot jo, esbalçat en l'agonia de defugir-la, cridant flaca ciència de pot en auxili, endebades. Horror nu, homicida, davant el mirall de Zaraath. I ella celebra, dansa el triomf del seu prestigi abominable i mil·lenari, espia en els solcs de la meva faç, la boca muda. Cap emoció més suquejada en el brou de desferres literàries, afirmo, que la del meu primerencontre amb Zaraath. Poesia forta, brutal, clara. Zaraath present, allí, i jo,, davant, erm, sol, abandonat i bo. Un cretí que presenciava l'escena, sense intuir-ne significances, compadia efusivament, físicament, la

malaurada. S'atansa. La besa. No sap que parla amb Zaraath. Que lluny, l'Edat Mitja! Que lluny el desig blasfem de Joinville, que un Sant perdonà — inoïble per orelles cristianes d'ara, d'estètica d'anemone! Zaraath, amb tot. A una passa, eixida sense motiu, sense lògica. Forta, desvergonyida de putrefacció a la fonda llum del sol...

I, és clar, també, al meu davant, l'altra, la víctima. Suau, de veu bònica, encara. (Zaraath no la respectarà). Una treballadora pobra. És mare. Un procés de calvari, ja — i ella és enganyada, no en sap la fi. La dona desgrana els dies llargs de misèries. Conta. No acaba. Ignora — trista, plorosa — el seu connubi amb Zaraath. El cretí l'aconsola efusivament, físicament. Si et traduis el nom! El meu secret, a punt de rodolar de la gorja. Compte, Zaraath! El cretí, quin bot no faria! On queda la teva compassió efusiva, física, sorollosa?... El crit, una boca, Zaraath!... Una dissortada, també, però: sola, plorosa, trista, humana...

No revelo el secret. He preferit allargar la mà a Zaraath. Allargar-li la mà!... Paraules de Joinville. Sóc covard? És heroisme, control, literatura? Que em serveixi — sigui el que es vulgui —, mentre arriba l'hora de lloar Santa Maria, de justificació de tantíssimes coses. A l'entretant, no cesso, des de fa dos dies, de rentar-me el palmell. Hansen digué que l'enemic primer de Zaraath és el sabó.

MAGNOLIERS AL CLAUSTRE

"ESTAS al claustre" — vaig dir al meu esquelet — "i no saludes la presència i el miracle dels magnoliers?" "Lirismes, ara?... Estic cansat. Asseu-te!" — manà l'esquelet. "Ni vosaltres no podreu lliurar-me d'aquest mort íntim?" — vaig preguntar als arbres. "M'he de sentir sempre esclau de l'ossada abominable?" "Ai, pobres, pobres de nosaltres!" — respongueren els magnoliers florits. "No podem ajudar-te, amic. Un malefici ens ullprèn. No gosem moure'ns. No veus com ens enveja la palmera jove?" I agitaren el fullam verdíssim, em penyora de la tendresa inútil. Una flor rodolà als meus peus, des d'una branca alta. "La palmera jove m'enutja" — vaig dir jo. "No acabaràs d'atènyer el campanar i les companyes velles?... Quanta enyorança recolliries, des d'aquells cims!" — vaig llegotejar a la palmera pàhida. "Per què t'entestes a seguir ajupida en l'ofec del claustre? Cada matí, les orenetes trameten a les mares velles la salutació del desert i de les ombres llunyanes, el crit de la pregària a les mosquees perdudes. Com t'abelliria de sentir-lo, germana!" La palmera, però, estava groga i sotjava amb despit la bellesa dels magnoliers. A l'entretant, el sol s'era ajaçat per les llosanes del claustre i la teranyina gòtica quedava en la fosca. El pinzell d'or estenia l'ofrena darrera damunt el fred dels sepulcres. "Tu que immobilitzes la pietat dels magnoliers nobles" — vaig dir llavors a la palmera — "em diguessis, almenys, el mitjà de lliurar-me de la carcassa agònica." "Pregunta-ho a l'aigua" — em cridà la palmera eixuta. "Jo només tinc ulls per a mirar els magnoliers. Fa anys que els miro, i absorbeixo a poc a poc llur bellesa. No els he agostat, encara. Quan podré proclamar-me bella?... Digues-me bella!" — manà la palmera. "Paries com l'esquelet" — vaig dir, anant cap al brollador i al safareig de les oques. El brollador rega-

limava la pau de l'aigua. "L'aigua neix ara. No em sabrà dir el secret, tan jove" — medito. "Aniré a preguntar-lo a l'encalmada de l'estany de les oques... Saps?" — vaig dir a aquesta —. "M'he barallat suara amb el meu esquelet. M'és insuportable. Visc esclau d'ell, cadàver desconegut. Si tu em revelessis..." L'aigua, però, estava dormida. "Guà guà!" — cridaren, eixint d'un recó, les set Oques. "Interroques la nostra serventa? No saps que l'aigua és tota nostra, que la seva ciència ens pertany? Pot sols emmirallar el nostre pas i la nostra volada." I trencaren en set trossos el silenci de l'aigua. "Què!" — xerrotejà l'esquelet. "Tots parlen com jo, no et sembla? No podràs separar-me de tu. La nostra abraçada és suprema. No podràs mai conèixer-me del tot, anomenar-me, rompre la meva abraçada. Au, fem les paus." "T'odio!" — vaig respondre-li. "Fang, veritat sinistre! Visc submergit en el terror de sentir-te, d'endevinar-te ocult i a punt d'aparèixer. Ets meu i desconegut per mi, a la vegada. Impersonal. No t'atreveixes a mostrar al nu la teva lletgesa, i jo sóc la teva màscara. Ai, qui em redimirà de la teva presència? Potser que ho demani a Aglaia..." "Des de quan creus en la seva eficàcia?" — argumentà, irònic l'esquelet. "No em negaré, però, a entrar en el seu recinte. Que judiqui el plet! Prova!" I traspassàrem la porta dels prodigis...

"T'he endevinat sempre tan sola!" — vaig dir a la divina Aglaia. "Tan petita i sola entre la tremolor dels ciris! Quanta tenebra, en la teva capella! La tenebra dels clams vacil·lants, dels planys sense llàgrimes... L'ull rebentat no pot mullar el seu prec. Com l'aculls? Deixa, Verge, que renti l'or barroc del teu altar amb aquest present que tu mai no posseïres. Si l'ofrena no basta a comprar la teva taumatúrgia, et parlaré, encara, del sol, dels magnoliers, de l'aigua. Si sabessis, tu, tan sola!... No coneixes això, no és per a tu, malgrat el teu poder. La fosca et rodeja. I a la teva esquena hi ha el claustre i la vida, i tu no et pots tombar a veure-la! Jo et parlaré d'ella, i els meus ulls et serviran de lluminària. Mentre facis que pugui mirar-me l'esquelet. Saps? Duc un mort a dintre, un mort a qui arrossego per a sempre. I jo

voldria conèixer-lo, per a anomenar-lo i lliurar-me'n. Comprends? Si sabessis! Els magnoliers estan tan florits!..." "Com vols que vegi el que dius, si els meus ulls dormen en aquestes balances? No tinc ulls" — va dir Aglaia. "Alço, però, la testa al cel, i no sé ja si visc a ple sol o en la fosca. Què hi fa?... Quant al que pidoles, diré una sentència justa: els qui creuen en Aquell a qui jo estimo, no senten el neguit de què parles." "Ja ho veus. Tu el sents. No creus en aquell a qui ella estima? Quin remei!" — va dir l'esquelet, entre rialles. "Au, has fracassat. Anem-nos-en." Sortirem de nou al claustre. Les oques picotejaven el salt múltiple de la lluna en les aigües del brollador. Jo quedo un moment immòbil, contemplant-les. Reprenc, de seguida, la marxa. "Mai, mai, no m'havies estat tan feixuc" — vaig dir al meu mort, alenat, ja per rutina. "No et puc arrossegar, gairebé. Com peses!" "Caritat per al ceguet!" — cantà una ombra, a la porta del claustre. "Que la Santa us preservi de sort malastruga. No és tot u clissar o no poder!..." "Com ens enveja la palmera jove!" — contaven encara els magnoliers. "Està groga de massa enveja. I nosaltres no podem fer res, res, més que atiar-la. La seva passió ens ullprèn. Ai, què seria de nosaltres sense l'enveja de la palmera!" — acabaren, mostrant, amb esgarrifança deliciosa, el fullatge verdíssim. "Els magnoliers florits parlen com l'esquelet, també. I l'Aigua, i les Oques, i el Cec, i la Palmera, i Aglaia!..." — vaig pensar, amb tristesa. "Gairebé... Gairebé... t'estimo" — atorgo al meu esquelet. "Si? Acceptes, d'un cop, la meva abraçada?" — exultà ell. "Què puc fer, sinó!" — vaig dir-li. I ens acompanyàrem mútuament, ja amics, per molts carrers i cantonades, vencent obstacles de tenebra i de lluna...

MIRRA

"O, dixit, felicem conjugē matrem!"

Ovidi. — *Metamorphoseon*, Ll. X, v. 422

"Ni tampoco pienses que algun caso de amores espantara mi vejez, pues tu gentileza y mocedad te excusan de ser culpada."

Cristòbal de Villalón. — *Tragèdia de Mirra*.

I

"**M**'has entès bé? M'ha entès?" — digué Mirra a la vella horroritzada. "No t'atreveixes a pronunciar-lo, el nom maleït. Crim. Incest... Paraules buides per a mi. Mots mancats de sentit en altres indrets, segons diuen. I he d'estar condemnada a suportar una llei injusta? M'és interdit el que és bo al negre? Els déus tenen per al mateix cas, segons el color de la pell, un precepte doble? Les bèsties prou es mesclen entre elles, sense recordar parentiu. Les bèsties són, també, obra dels Immortals. La raó i la clara estirp de la raça posaran fites als nostres anhels?... Ai, sigui! Si la meva passió és sacrilega, deixa vella, que segueixi el camí tenebrós a l'encontre de les Tres Germanes... O lliura'm, amb el teu art, a l'amor de Cíniras. Perquè l'estimo..." "He viscut molt i no m'espanta res, gairebé" — contestà la vella. "Això, però, és massa. No saps que el teu desig vulnera la prohibició més sagrada dels déus?" "No juguis, vella, amb conceptes arrabassats a la Jurisprudència, que són canviables. Vida, no sermons. Les paraules no tenen contingut per a mi, i en posseeixo, tu ho saps, un bon feix. Tu aconseguies que jo conegués Cíniras, i deixa la meva ànima fermada al seu destí." "I això, què és?" — preguntà la vella. "Un mot que m'ha

nascut suara" — respongué Mirra. "L'ofrenaré als filòsofs." "Lloat sigui Zeus!" — digué la vella. "Bon embolic en resultarà, en llurs mans!" "Com que no vull que et moris" — afegi — "i em poso al teu lloc (ets jove i bonica, i Ciniras fa, encara, prou goig), em passo, una engruna escruixida, a la teva banda. T'ajudaré. Al cap i a la fi, no hi ha manament establert pels Immortals que no es pugui sollar, amb llur beneplàcit. Que els Silenciosos et siguin favorables, filla!" "Gràcies" — digué Mirra.

II

...I vingueren les festes de Ceres, i Cencreis, mare de Mirra, les anà a solemnitzar, segons costum, fora del palau. I Mirra pogué, a la fi, ajudada per la vella, satisfer a bastament la seva passió.

"Estàs contenta?" — preguntà la vella, després de la nit primera. "Moltíssim! Sí, sóc feliç. Sé, ara, el valor del que anomenem vida... Vaig ensopegar, anant a la cambra, tres vegades. Els braços de Ciniras m'han fet oblidar, però, els auguris sinistres. Que és bell i fort, Ciniras! Un heroi incansable!" "Vaja, filla. Tot sigui a fi de bé... Els auguris són, tanmateix, sinistres. Transgredim la llei, malgrat no vessar-se, encara, sang... Que Megera i les altres dues rondin ben lluny del teu cap!... I del meu..." — digué la vella.

III

"I això t'espanta?" — digué l'eunuc a la vella. "A la nostra terra és un afer corrent. El lligam d'amor és així enrobustit per tants nusos complexos que ni els déus mateixos no el poden destruir, tan fort és." La negra pell untada relluïa en la fosca. "No saps guardar un secret, tanmateix! Ets ralladora, dida! Per què has vingut a parlotejar sobre aquesta història? Tinc altres coses a fer, ans que escoltar-te." Callà un moment, meditant. Rigué. "I bé, dida... Temo que l'anècdota no sigui excessiva ni judicada, tan sols, segons el

cànon de les vostres lleis mateixes. No recordes que, gràvida de Mirra, Cencreis, Senyora nostra, estimava? I no pas Ciniras, em penso..." Es sentí un trepig, en la tenebra. "Xist! És Mirra!" — digué la vella.

D'ORTOXIA

IV

"Que dissortada sóc! Que dissortada!" — gemegà Mirra. "Es veritat el que el negre contava, dida?" — preguntà. "No ho sé bé, filla" — respongué la vella, amb timidesa. "Es deia que Ciniras..." "El vell impotent!" — plorà Mirra. "Vell xaruc, innoble! I a ell he cedit la meva honestedat, la meva vergonya? I jo que pensava haver burlat la llei més severa dels Poderosos! Seré, ara, la riota dels déus i dels homes! Tu en tens la culpa, vella! Para, però, esment! Jo moriré, mes el teu cap em precedirà a l'Ombra." "Això sí que no!" — digué, amb un esgarip, la vella. "Mirra, princesa, què pretens? Oblida les paraules de l'esclau. Enraonies! Et diré, sota jurament, el mot just: Cencreis, la teva mare, no ha conegut altre home que Ciniras." "El bell, el fort Ciniras, l'heroi incansable!" — exultà Mirra, ja tranquil·la. I les dues siluetes es perden pel passadís, vers la cambra...

Ovidi conta el que passà després.

D'ORTODOXIA

TOTS respectàvem, en venir al món, l'equilibri harmònic d'aquests tres (fins aleshores considerats com) axiomes: 1) La legitimitat de l'origen patern de cadascú no és, per sort, massa comprovable. 2) El lleó és el rei de la selva. 3) Res no hi ha nou sota el sol. Joan Vulgar es preguntà, però, un dia: "No hi ha res, verament res de nou, sota el sol?" La seva característica parla vacil·lant arribà a orelles d'Escolampadi Miravitlles. "Tot, tot és vell!" — assegurà, amb resignació suficient, Escolampadi. "Tot vell?" — digué, amb reticència, Joan Vulgar. "Hum! Veiam: no és gens clar..." I somriu, consirós. "Tu tens un secret. T'ho conec: confessa'l!" — manà Escolampadi Miravitlles. "Qui, jo?" — digué, amb espant, Joan Vulgar. "Nnnnoooo, que jo sàpiga! Només.." "Ah, sí! Ja hi caic!... Ets genial!" — crida, amb entusiasme, Escolampadi Miravitlles. "Joan Vulgar ha descobert suara que no tot és vell sota el sol!" I s'apressa a evangelitzar la dona i els amics. "Sí?" — acull Ventura, l'esposa digna. "Vaja!" I prossegueix submergida en el petit agençament domèstic. L'amistat reaccionà d'una altra manera. "Aquest vostre conegut" — dogmatitzà Efrèm Pedagóg — "deu ésser home d'intel·ligència. Presenteu-me'l. Hi tindrè gust." "Efrèm Pedagóg. Ja sabeu... Joan Vulgar" — introduí Escolampadi Miravitlles. "Atanseu-vos, jove. Teniu el cap en absolut vulgar. Arribareu lluny. Us apadrino." I Efrèm tusta, protector, les espatlles de Joan. "Dieu, tanmateix, que no tot és vell sota el sol? Vital, totalitari!" "No dic tant, senyor" — digué Joan Vulgar, amb modèstia. "Jo no afirmo: pregunto. Un interrogant... Compreneu-ho, és tot altrament: una reticència, una reticència, només, senyor..." "Fals!" — protesta Escolampadi Miravitlles. "No feu cas del que digui, Efrèm. L'emoció, l'insomni, sabeu?... Ell no preguntà. Afirmava. Jo sóc el més

ortodox: la primera persona que recollí la Nova. No és ver, Ventura?" "No recordo, fill" — digué Ventura, la muller. "Aquell dia tenia bugada." "Tant-se-val!" — va cloure Efrèm Pedagóg. "Us protegeixo, jove." "Gràcies!" — digué Joan Vulgar.

I el seu Evangeli recorregué, amb triomf, tota la rodona del món. I la fama de Joan Vulgar s'escampà tant que arribà a fer nosa al protector Efrèm. "Bé" — es proposà, amb rigor, el Pedagóg. "Bé. Joan Vulgar afirma o sols pregunta? Aquest punt és important! Aclarim posicions." I redactà un tractat de vint-i-dos llibres, amb el títol: *De universali ordine vel Nihil novum sub sole*. "Efrèm enveja Joan Vulgar!" — acusà Escolampadi Miravittles. "L'asseveració que aquest sols pregunta és falsa. Quina mala fe! Joan Vulgar afirma!" "Vols dir?" — insinua el fundador. "Calla! Què saps...?" — manà Escolampadi. "No ho vaig sentir, primer que ningú? No sóc ortodox?" "Sí, però..." — començà Joan Vulgar. "Uix, ximple! Deixa-ho córrer!" — tallà el deixeble. "Si no vetllés per la teva doctrina!" I escrigué el voluminós "De orthodoxia seu De fide Joannis Vulgaris disputatio". "Efrèm Pedagóg enveja Joan Vulgar!" — s'escridassà la gent. "Que es vegi la causa davant la S. de N.!" I el procés fou elevat a plenari. La S. de N., en aquella època trontollada per un conflicte andorrà, estudià el cas amb cura i falla condemnant el Pedagóg a silenci. I la glòria de Joan Vulgar augmenta...

Fins que, un dia, un de l'escola d'Efrèm, l'eloqüent clínic Crisant Baptista Mestres, remogué les cendres. "Bé" — formulà Crisant. "Sabem que el Vulgar afirma: no sabem el que hi ha de nou, en canvi, sota el sol. I això, senyors, em sembla més essencial." "Quietud, us dic, jove!" — s'abrandà Escolampadi Miravittles. "Què hi ha de nou, sota el sol? Doncs... doncs..." — buscava. "Miravittles, amic! — avisà, en aquest precís instant, el Vulgar. "Temo haver pensat un nou trasbals. Diuen que el lleó és el rei de la selva... El rei de la selva? Ho creus així?" "Ho creieu vós, senyor?" — digué, amb to peremptori, Escolampadi a Crisant. "Aquest problema mai no me l'havia plantejat. No sóc naturalista!" — con-

fessà, amb desconcert, l'eloqüent personatge. "I vós tenieu la pretensió d'exigir les coses noves que hi ha sota el sol! I no podeu contestar el dubte: si el lleó és o no és el rei de la selva!" — ridiculitzà l'ortodox Miravittles. "No l'és!" — digué, arribant, la Veritat Experimental. "El lleó no és el rei de la selva per una raó senzilla: Hic non sunt leones. Jo hi he estat!" — digué la dama. "I Joan Vulgar, l'egregi, ho endevinà per un esforç especulatiu. Beneeix-me!" — demanà, agenollant-se, Escolampadi. "Gràcies pel teu fervor, creient" — atorgà el déu Joan Vulgar. "Deixem, però, això de banda. Estic preocupat. Tula, la dolça amiga, m'escriu de l'Havana que ha quedat prenys, de tant pensar en mi. No he vist Tula de fa onze mesos. M'enganyarà? Jo em moriré! L'estimo tant!" — plorà Joan Vulgar. "Tot t'és permès" — el tranquil·litza Escolampadi. "Tu no ets un home. Les lleis de la natura t'obeeixen. Les pots transformar a voluntat. Per què no podia fecundar, el teu cervell únic? Altrament, quan vaig visitar, en nom teu, Tula, parlàrem..." "No afegueixis més — acabà el déu Vulgar. "M'has lliurat d'un pes feixuc... Ho trobava, només, estrany, saps?..." I s'allunya. "Si resol el tercer axioma!" — mormola, amb neguit, en un moment d'heterodòxia comprensible, Escolampadi Miravittles.

EL COR DEL POBLE

"**E**XIGEIXO un llit per a morir-me!" — cridà l'home magre. "Un llit, senyors! No és gaire. Estic, per altra banda, en el meu dret." La febre l'enterbolí i es posà a cantar, tot seguit, enormitats de regust extremista. "Agafeu aquest subversiu!" — protestà la gent. "Un llit! Quines pretensions! I per què el vol? Per a bastir-hi, abans de morir-se, una teoria d'indecències, ben segur. Això no és tolerable. Deteniu-lo!" En aquell moment, el derrotat emmudí i tingué un vòmit profús de substància vermellosa. "Vinassa!" — opinà Ròmul Serafi Catarineu. "Sangs, no: rajarien altrament. El del pitre fa topinada. El guipo... Qui me la xanfaini ha de davallar, encara, filla. Quant a filostrassa i volta de rodona, ningú no em pot empalhidir prestigis." "Perdulari!" — digué, amb blasme, Anneta Quintana. "Mal cor! Que no veieu que el pobrissó cau de fam?" I desaaapregué. Al cap de poc, compareixia, pressosa, amb un vas de llet. "Preneu-lo. Us ha de refer" — oferí, maternal. "Una bona despesa!" — controlà la vella dama Magdalena Blasi, que passava. "Déu n'hi do! Un got de llet bé val alguna cosa." "I jo sóc pobra!" — subratllà la caritativa. "Ho faig, però, per l'ànima..." "Que per molts anys!" — desitjà la pietosa dama Magdalena Blasi, allunyant-se. "Déu us ho pagui!" "Bé hi confio" — acceptà Anneta Quintana. "Ara que s'ha refet i el vòmit li passa" — digué el públic — "és just que el detinguem." I el duen, en escamot, al Comissari. "El vostre nom?... El seu delicte?" — demana el digne. "No interessa" — panteixa el vagabund. "Demanava un llit per a morir-s'hi. Cantà procacitats" — revelaren testimonis. "Un llit? Sou absurd!" — opinà el Comissari. "Ha, ha! El nostre cap té raó! Aquest home és absurd!" rigueren els subalterns, tots a l'una. "Més absurd que criminal" — fallà, encara, el Comissari. "Sí! Més absurd que criminal" — convingueren els altres, unànimes. "No em con-

cedireu el llit, així?" — preguntà el pobre, esblaimant-se. El digne s'enfurismà. "De cap manera!" — crida. "I gràcies que no us detingui, per escàndol a la via pública. Sortiu!" La sala s'havia, a l'entretant, buidat. M'atanso al pidolaire. "On anireu, ara?" — compadeixo. "Sou de la premsa?" — demana el malaurat. "He sentit dir que hom organitza una campanya..." "Sóc publicista. Ningú, però, no em llegeix" — sospiro. "La-Caritat-hauria-d'ésser-un-servei-públic!" — xerro, amb presses, per a encobrir la declaració poc afalagadora. "Admiro el concepte original. No penso, però, estafarvos-el. Podeu prendre alé" — aconsellà el captaire. "Bé. Què voleu, doncs, que us digui!" — teoritzo. "La Caritat s'ha d'estatitzar. Cree en el cor del poble. La iniciativa privada no arriba, tanmateix, per arreu. L'Estat..." "I a l'entretant?" — tallà l'home. "Vós us expresseu en desig, en teoria. I a l'entretant, us pregunto? "A l'entretant..." — medito "A l'entretant, teniu, potser raó. No us resta més que el dramatisme al carrer... A propòsit! En qualitat de publicista, se m'acut una idea. Vós la podeu portar a la pràctica. Escampeu a trossets els vostres pulmons per les portes més sumptuoses. També els malgasteu, tossint, al cap i a la fi. És necessari saber, sols, administrar-los. Potser així..." "Res a fer!" — em descoratjà el malalt. "Ja ho he provat. Els rics tenen, però, més estómac i aigua que jo pulmons. Ja no me'n queden!" Digué, s'ennuegà, escopí el tros darrer i donà la vida en testimoni de la seva veritat. "Per l'ànima del meu difunt. Dos rals per al llit del tuberculós pobre. Coloma Marés, Vidua Callicó" — escampà una ràdio, des d'una cantonada. "Cal confiar en el cor del poble!" — reflexiono, optimista. Miro el cadàver. El deixo. No puc entretenir-me.

HILDEBRAND

A QUELL digué:

—Voleu saber el meu passat? Que la concurrència il·lustre no s'escriuixeixi: jo sóc un nou assassí d'ombra. La meua ombra es deia Hildebrand. El vaig conèixer a la Legió de França. Circumstàncies romàntiques m'hi portaren. Una tarda maleïda, a l'Hoggar, en ple desert, em sortí a l'encontre. Erem una cinquantena de perduts. El cafard ens embogia. No teníem, a penes, aigua. I ell, en qui mai no havia reparat, abans, en particular, sorgí de sobte, com si arribés, protector. M'oferí la seva ració de líquid. El cafard i l'agraïment em feren acceptar-lo. Gran malvat com era, sabia la força d'una actitud misericordiosa oportuna. Em dominà, m'esclavitzà. Xuclà el meu voler i em convertí en un autòmata. Es mofava de mi, es complaïa en irritar-me fins el paroxisme per a fer-me sentir la meua impotència. Jo l'odiava, i no podia lliurar-me'n. Crec que m'hipnotitzà. M'arrossegà fora de la Llei. Vaig haver de cometre, sota les seves ordres, crims baixos, mancaments repugnants. A vegades em pregunto per què em trià com a víctima del seu vampirisme. M'endevinà feble? No sé. El cas és que m'infligia les tortures més refinades. Em feu aprendre en un any i mig, de memòria i en xinès, (jo, aleshores, no en sabia ni una paraula) els "Comentaris abreujats a Lao-Tsé", del savi Li-Ping, una obreta de cinquanta-set volums infolio, — i m'obligava a recitar-los-hi durant les seves nits d'insomni. M'exigí, en altra ocasió, que devorés, en el transcurs d'un festival canibal, la bufeta biliar i una costella d'un vell fetiller leprós de la tribu dels balolo, mort de poc de la picadura d'una mosca africana. Jo no puc veure les tortugues: em produeixen ràbia, ois, què sè jo! Ell es divertí contemplant els extremitats nerviosos que em provocava, cada dia, (jo, aja-

gut i lligat perquè no em pogués moure) per espai de dos mesos, el lent passejar de "Filomena", el pitjor exemplar de l'espècie, a través del meu ventre nu. Per què seguir cantant? M'hipnotitzà, m'esclavitzà... I ell era de complexió física dèbil i jo, ja em veieu corpulent! Vagabundejàrem per tots els camins, per espai d'anyades: una eternitat! Fou el Diable, la meva ombra, un mal somni de cafard. Em seguí — m'arrossegà — per arreu, fins que el vaig matar, a les portes de Santa Maria Lliberal.

Pausa. Continuava:

—Hildebrand o l'esperit de contradicció. El que sap anti-coses. Ho sabia tot, i al contrari de com tu ho sabies. Si afirmaves — sóc universitari — qualsevol data històrica, ell et rectificava, atrinxerat en novíssimes investigacions alemanyes, d'un error, almenys, de deu hores. Si exaltaves Cèsar o Alexandre, ell et notifica l'existència d'algun capità inca, pàpua o portugués de Macao, de fetes sense rival, gegantines. Refrenava el teu entusiasme per aquella o aquella altra gran figura literària amb l'amarguesa precisa de la seva erudició: la gran figura plagia un autor obscur, d'importància enèssima. Aquest, però, era la glòria legítima! Us corregia, us avergonyia, sabia el secret últim, la darrera descoberta de l'escola darrera. Entenia en vins, rellotges, filosofia, cactus, jurisprudència, medicina i música bachiana (ciències parentes, com sabeu), eudemonisme budhista i cinc o cinquanta coses més. Això li donava competència, com a coneixements complementaris, en oratòria, futur d'humanitat, pretèrit de la mateixa branca, modes, distinció i joia de viure francesa — passant per l'estilística i el cor femení.. Hauria estat, amb aquest bagatge, un crític de cinema competentíssim. Fou, lluny de la Civilització, la meva ombra. Com contra-afirmava, Déu meu! A Siracusa, a les catacumbes de S. Giovanni, disputaren, ell i el frare que ens acompanyava, sobre el nombre d'ossos de màrtirs que hi hauria enterrats. La conversa, com és natural, degenerà en l'exàmen de dades que hom conserva de la vinguda de Pau a Roma, i de llur solvència científica. A una hora de Lassa, discutí a la Jetsunema Neel la propietat d'unes variants sintàctiques del

Kyapdo. La Jetsunema, de la congestió, estigué a punt de franquejar les benaurances del Nub-dewa-Tchen. A Debra Líbanos, es perdé amb l'Abuna Yasû en una divagació inacabable sobre els prodigis de Tecla Haimanot, el Sant nacional. L'Abuna el volia fer cremar. A Kairuan, a la mosquea dels Sabres, no es podia posar d'acord amb Ishàq ibn Mansur, encantador de serpents, de l'escola malequí. Parlaven de les accepcions d'adl, dintre el sistema general del sahadat. Ishàq defenia com a correcta la definició d'Ibn'Ararafah. Hildebrand li contraposava la d'ad-Dardir. Ishàq l'acusà de haver rig. S'esbatussen. Es reconciliaren en coincidir, a la fi, en el camp neutral, taxatiu, dels quatre Kabirah...

—Uf! — tallà la Trinquis.

Aquell digué:

—Perdoneu. Us he confessat, abans, que sóc universitari. Vaig obtenir, a la Facultat de Filosofia, en les proves finals de llicenciatura, "Summa cum laude": la màxima distinció. Hom no pot oblidar-ho tan fàcilment. Abreujaré, però... Arribàrem, un dia, a Konilòsia, gran país. A Lavinia, ciutat de Konilòsia, hi ha un metropolità de mig kilòmetre de llarg, el més important de tot el món. Li diuen el "Gran Metre". A Lavinia s'hi balla la dansa més bella, hom produeix una literatura excelsa i el poble és conscient i totalitari. En aquest gran país, vaig conèixer Ramona...

Pausa. Continuava:

—Ramona, una donzella esvelta, d'ulls grossos. M'estimava. Ens casàrem. Èrem feliços. Hildebrand, però, vetllava. Cobejava Ramona. Organitzà contra meu una campanya sistemàtica de descrèdit. Ramona era molt religiosa. Un dia, Hildebrand dugué diabòlicament la conversa sobre la Inquisició. Discutírem. Jo tenia, sobre aquest punt, idees clares, principis: la Inquisició, sabeu... etcètera... Ell se n'erigi en apologista. Ramona em troba, plena d'horror, poc cristià, i es lliurà a Hildebrand.

Digué, encara:

—I aquesta vergonya m'alliberà. Heus aquí com fou: Hildebrand, uns dies més tard, tingué una digestió excepcionalment lenta. M'obligà a sortir amb ell, per a ajudar-la. Ha-

via begut. Caminàrem una estona, en silenci. De sobte, es posa, envanit, a gloriejar-se de la seva victòria. M'arborà, mes el costum de servitud impedí que badés boca. I aleshores sonà l'hora del meu alliberament: Hildebrand, cosa inèdita, començà a fer-me confidències. No m'havia dit mai res d'ell, de la seva vida. Aquella tarda ho vaig saber tot. I, a mida que em mostrava la seva ànima, la seva influència desapareixia i jo recobrava la meua voluntat. De les confidències externes, històriques, passàrem als detalls més íntims. "Saps?" — em digué Hildebrand —. "Jo tinc seixanta-tres piques del clatell a cintura." Aquesta suficiència em fou insuportable. "Que no!" — vaig respondre-li —. "No en tindràs, ben segur, tantes. Comptem-les!" M'havia traspassat el seu esperit de contradicció. S'astorà. Empalhidí. Intentà desfer la seva badada. Reprengué la seva veu odiosa de sempre. M'ofenia: "Pregunta-ho a la teua dona. Ella..." No acabà. El meu ganivet s'enfonsava en el seu cor, a les portes de Santa Maria Lliberal...

— Parles massa! — interrompé la Trinquis, que presidia. — Calla ja. Ara toca el torn de Raventxina. Estàs en possessió — oferí la Trinquis a l'esmentat.

— He, he! — riu en Raventxina, que és una mica mesell. — He, he! Jo, una nit, sabeu? — vaig robar un conill femella, prenyat i tot, pobreta!...

Tots l'escoltàrem.

THANATOS

A Mutsu-Hito, qui m'ho contà

ERA l'hora. I s'allargassava per espai de dies i mesos, amb crueltat innecessària, i el sofriment es prolongava, i l'estalvi magre era eixugat. Era, tanmateix, l'hora. Els llampecs d'esperança foren bandejats definitivament. Tots els remeis feien fallida. No quedava ja més que la realitat crua de la carcassa, uns ossos debatent-se contra la mort. L'esperit, on parava? Lluny, lluny, una llumeneta, parpellejar enmig de tenebres, panteix lleu, conques menjades, cara de cendra. I, a més, ella té el cap clar, gargús d'hora última, recomanació a flor de llavi, inútil. Fins reconeix els altres! La germana, els qui pregunten, els indiferents. Indiferents? Tots, tots estranys. Fora, externs, vius! Ella, ella sola a la lluita, sense ajut. I tingué sempre l'esperit tan feble! Ningú no la salvaria, ara? Que no la deixessin, que no la deixessin, que arriba... que venç... que és ja hora!...

Vida amarga. Vida pobra, trista, difícil. Sense homes. Ella i la germana, soles. Els altres, dispersos. Els altres? Elles, elles soles, totes dues, pobres velles! Vida magra. Vida lenta. Vida que s'atansa, humil, indefectible, erma, a l'hora. Quan vingui, quan vingui, tocaran batallades solemnes, de les cares. M'ho promets? I hi haurà clerecia nombrosa, resons ric, ciris.. I la caixa almenys doble, de zenc. M'ho promets? No hi fa res, la fusta. De zenc! Pensa que per això he treballat, que per això he sofert, que per això he viscut. Ho compliràs, veritat? I la vesta, de seda, aquella del calaix, la de núvia o de mortalla. Mortalla! Mortalla. Uns cops. Paletades. Silenci. El sol, a fora. El cant, a fora. El dolor, a fora. Tota jo, sola. Tota jo, podrint-me. Tota jo, ara, esperant l'esgarrifança de l'hora. I plores? Germana,

germana, que ja no em serveixes! Germana! Si sabessis! L'esperit, lluny, lluny d'aquí, a l'altra banda, on tu no podras seguir-me. No pas ara, no pas ara! Després, no sé quan, també sola. Quan una altra hora arribi. Aquesta és meva, tota per a mi, l'única que visc plenament, sola. Viure l'instant de la mort! Què saps tu si m'és justificació, si em neteja el meu pecar? Pecats de vegetar, pecats humils, pecats de dissort, sense gallardia. L'enveja fofa, del desitjar petit, de l'arriscar poc. Arriscar? Si no ha tingut mai res que fos seu, que fos seu! Ni una mirada, ni un bés de mascle, ni una luxúria mínsa! Ella i la germana. Ella i la germana, indescribibles. Parla igual, roba igual, els afanys mateixos, llàgrimes idèntiques. Anys i sofriment, anys i sofriment. Patir vulgar, gris. Monotonía. Cal atendre el passar! Diner rera diner. Que es fonen! Que és necessari guardar-los... Per a la vellesa, per a la malura, per a quan l'hora arribi!...

Que ja ha arribat. És inútil, tot inútil, germana. Les llàgrimes, els precés, el Crist. Petons? Petons? Sí, no em maregis. Tres o quatre. Ja n'hi he fet tres o quatre. No em maregis. Sola... Petons, el Crist... Tres o quatre...

Ha finat. La vesteixen. La mantellina! Costum: la mantellina. La germana, però, nega. Ella la vol. És bona, de blonda. La vol per a ella. Per a anar a missa, per a quan l'altra hora vingui... Pobreta! Què en faria? Pobreta! Sepulcre. Enterrament modest, no mancat de luxe. Pobreta! Treballà. S'ho mereixia! El cranc. Sofriment: dos mesos! Pobreta! Tot, per a res.

—I, de les dues, la que queda és la que em fa més llàstima. L'altra, rai! Ja ha acabat, Déu l'hagi perdonada. Què dius? Si ho ha escurat tot!... L'altra, al carrer. Negra!...

Altra vegada, associada a la germana. La germana, la viva, abassegant, sollicitant llàstimes. I aquesta és la meva hora? Si és la d'ella! Plans sobre això? Il·lusions sobre això?... Passà.

Neotàfia. Creu alçada. Llatí màgic. Processó de parents i veïns. Disputes sobre el dipòsit de la clau del fèretre. Lluita entre dos familiars, per la possessió del símbol. Dos fa-

miliars: l'un vell. L'altre, més jove. Li tocà de guardar-la al jove, per ésser més pròxim en grau a la difunta. No és de justícia?

LES FIGURETES DE PESSEBRES

En un moment de la seva vida, quan ja havia deixat de ser un jove i havia arribat a la maduresa, un dia va descobrir que la seva vida estava plena de figures que semblaven pessebres. Aquests pessebres eren petites figures que semblaven venir d'un altre món, i que semblaven estar vivint a dins de la seva vida. El jove va intentar explicar-ho a algú, però no va poder trobar ningú que el fes cas. Va sentir-se sol i trist, i va decidir escriure sobre aquests pessebres. Va escriure una sèrie de contes, i els va publicar. Els contes van ser molt apreciats, i el jove va descobrir que els pessebres eren en realitat una part important de la seva vida. Va aprendre a viure amb ells, i a apreciar-los. Va descobrir que els pessebres eren petites figures que semblaven venir d'un altre món, i que semblaven estar vivint a dins de la seva vida. El jove va intentar explicar-ho a algú, però no va poder trobar ningú que el fes cas. Va sentir-se sol i trist, i va decidir escriure sobre aquests pessebres. Va escriure una sèrie de contes, i els va publicar. Els contes van ser molt apreciats, i el jove va descobrir que els pessebres eren en realitat una part important de la seva vida. Va aprendre a viure amb ells, i a apreciar-los.

LES FIGURETES DE PESSEBRE

PER què estan tan immòbils dintre la capsa, les figuretes de pessebre? Per què no rebullen com abans, daleroses de fugir de llur presó de fusta? Tot l'any se'l passaven fermades, oblidades, encongides de tedi i de rampa. Quina llàstima feien, allí, les pobres! — quan l'ull dels vaillets les espiava, durant la visita-parèntesi d'avorriment breu de soldats de plom i del tren de corda. El dia, però, arribava, i elles saltaven pressoses, àvides d'alenar, d'establir contacte amb les muntanyes de suro, de trepitjar la sorra, la flaire íntima de la molsa. Les desaparaven segons categories i les jerarquies eren restablertes, esmenant la barreja anàrquica de dintre la capsa. Vells pastors, ramats, aviram, el pescador, la filosa, el grup de la cova: tots molt llampants, vestits hebràicament amb kufies capriciosos. Elles eren refinades, no us penseu, — i llur erudició es mofava de la simplicitat tosca de la pagesia. Cadascuna d'elles, amb personalitat pròpia. Els vaillets les distingien prou bé, i mai no s'oblidaven de donar-les-hi nom. Cada dia, mentre durava llur vida ciutadana — fins la Candelera — eren mogudes de lloc i traslladades a través de llargues distàncies. Això permetia de visitar-se unes a les altres, i es conten llavors xafareries a la menuda. A la nit, acataven el Nascut i distreien els desterrats de la Cova, als quals llur càrrec obliga a roman-dre a l'Indret. Durant l'Adoració, assabentaven el Patriarca — la Verge no està per a res — de totes les anècdotes quotidianes: que si els Reis havien, avui, avançat sols unes passes. Que si a un camell se li havia trencat una cama. Que si un be ha caigut a una timba, des del cim de la muntanya enfarinada. Que si el pescador gallejava la vanagloria d'una pesca contínua: com que hi ha sempre el mateix peix penjat de la canya! El Patriarca somreia, escoltant-los, i la vara,

embadocada, li floria. Venien, després, cançons i les pregàries ingènues dels menuts. L'estel guaiador ganyotejava una cursa folla vers l'estable, potser cansat ja del seu paper, frisos de l'ocàs definitiu. Els Reis galopaven de sobte, sense més ni més, per a atrapar-lo. La quitxalla removia l'arquitectura sàvia del pessebre, eixida de mans maternals, i prosseguia l'enrenou fins que l'hi entrava son. Després, ja a les fosques, una pau de mort s'estenia per damunt del pessebre. Els nafrats es queixaven de les ferides i esperaven, a l'endemà, la panacea de la goma. A l'alta nit, un ratolí baixava del cau i es passejava per les avingudes i camins, sota l'ordre dels galzerans, i tombava la corrua sollicita dels pastors en marxa cap a la Cova. El ratolí era gran menjador de la neu farinera. Al dia següent, calia nevar de nou el pessebre...

Els petits escollien cad any llurs predilectes. Victimes propiciatòries, sants màrtirs innocents! Aquests herois de llegenda passaven per cruels aventures esgarrifoses. Eren llençats des dels cims de suro, per a provar llur duresa. Eren submergits dintre les aigües en calma de l'estany, durant llargues hores, fins que el fang començava a desfer-se. Eren cremats en garbes, després de judicis injustos i sumaríssims... Clares vegades tornaven al silenci i oblit de la capsa. Rebien, però, enterrament honrosíssim, amb gori-gori i parades militars. A través dels anys, el panteó il·lustre es multiplicava afrosament, i l'alarma econòmica dels pares s'escriuixia de la destroça, reposició inevitable.

Pocs es perpetuaven sencers. Qui més qui menys, tots havien de plorar el trenc d'un braç, del cap, d'una cama, la pèrdua d'un ull, un rostiment o un bany perllongat. Fins les Santes Persones! Els més afectats, els Sants Màgics i el Llaurador dels Bous. Hom en recordava, a través dels anys, dinasties senceres i eren lloades les excel·lències dels Desapareguts. I així, cada any. Cada any, la feble arquitectura ingènua del pessebre. Cada any, la il·lusió del camp en ple desembre a ciutat. Desembre de pis, amb la nuesa dels arbres a fora. Arbres d'ordre, captius i poca-soltes. Evocació d'una

mica de primavera falsa, amb molsa, galzerans i neu de farinetes..

Per què estan tan immòbils, avul, dintre la capsa, les figuretes de pessebre? Per què no rebullen com abans, dale-roses de fugir de llur presó de fusta? Una pastora m'ha con-
tat el secret: estan sindicades i fan vaga. Elles, que no s'ha-
vien queixat mai, que eixien sempre amb tanta joia, malgrat
els tractes, ara fan vaga i no volen sortir. Trista història!
La pastoreta ho deia plorant, i el plor mullava la goma i el
cap rodola fins els peus. Un patge negre de Baltasar ha re-
près el relat. Fan vaga i no volen sortir. Per a què? Si els
menuts s'han fet grans i no juguen amb ells, sindicats a la
Vida! Fins que no reneixi la crueltat, la innocència, elles no
sortiran. Fins que els cànctics i les danses no retornin, elles
no sortiran. Fins que l'estel de la llarga cua no pampallu-
guegi a través de la tenebra encantada, elles no sortiran.
Fins que no hi hagi altre cop menuts i trencadissa i gatzará,
elles no sortiran. Última paraula: bases de treball sota la
vara del Patriarca i la rialla del Nascut...

He tranquil·litat, amb bones paraules, el criat del Rei Ne-
gre — i m'allunyo. Pobres figuretes de pessebre! Figuretes
pobres, d'un fang pseudo-hebraic i pretensions, que trigareu
a sortir de la vostra presó de fusta! No sabeu que la futura
quitxalla problemàtica jugarà amb un Equip de Cova de fer-
ro, uns monstres electritzats i automàtics? Això, si recorda
encara el nom del Nascut sota el pròdrom de l'estel encuat i
bohemi, de rampells generosos. Trista història! Figuretes de
pessebre d'un fang hebraic i pretensions, pobres figuretes de
pessebre! Si no empitjorés la vostra pena, jo us diria que,
tanmateix, us lamenteu massa. Al cap i a la fi, vosaltres fo-
ragitareu dels pessebres d'estima l'anacronisme dolç de la
pagesia...

L'ESCAPÇAT

EM cridava l'atenció. Pensava com el traslladarien d'una banda a l'altra. Perquè, malgrat la seva mutilació de premi, l'home tenia un aspecte sanitos exagerat, apoplètic. Pesava molt, ben segur. Li sobrava de ventre i de galtes el que li mancava de braços i de cames, ja que el brivall econòmic era, tan sols, propietari de mig braç i de mig peu. Membres, com hom pot veure, escassos — i mal repartits, altrament. El peu, atrofiat veterà, li eixia en penjarella ran mateix de l'anca dreta. El braç... Permeteu que us en parli: raquític, escrofulós, sembrat de clapès eruptives. I, amb tot, el baró honest feia un posat decidit de felicitat. Somreia de cara al sol, ajustat a la cantonada habitual. Semblava que demanés engrunes de coure, per una passió colleccionista incontrolable. Una mena de plàtera de fusta suportava la figura grassa i la aïllava de la fredor de les llosanes municipals. Em vaig acostumar a considerar l'esguerrat com a un element decoratiu del carrer, una planta monstruosa. Com el podrien, però, transportar d'un lloc a l'altre? El misteri m'obsessionava i em vaig posar a l'aguait. I heus aquí el que un dia, finalment, vaig llucar: un home jove, magre, s'atansà al dissortat i li passà pel cos un embull aparatós de corretges. Es carregà el fardell a les espatlles i s'allunyava. Vaig seguir-los. Era d'hora baixa, tarda de boira. "Et vas tornant feixuc!" — digué l'home magre. "M'engreixo, sense exercici." — contestà, xalest, el tros d'home. El sistema de locomoció trescà en silenci, una estona. "Uf, no sé el que et passa, avui! Estic amarat!" — digué, a poc, el magre. "Portes, almenys, caler llarg, palet?" El mig home s'excusà, humil: "Les ànimes no em fan ja gaire cas. El negoci flaqueja." "Haurem d'elegir recer nou, malvinagre!" — remugà l'interessant per-

sonatge locomotor. "Para esment: si la falles, et deixaré a quart de llesca! És bo, per les sangs." — afegí. "La calor m'ofega. Vaig a refrescar-la. Au!" — acabà el magre, descarregant-se l'esguerrat. "Ja torno." I partí. El deixà sobre una barana, un balcó bolcat a un abisme. "Si es mou!" — vaig pensar. M'hi atanso. "No és lloc de deixar-vos!" — crido. "Coratge! Us treuré d'aquí." "Ca, no cal, senyor. No us hi amoïneu, si us plau, senyor." — contestà el malaurat. "No em bellugo pas, pobre de mi. No cauré. Ja hi estic fet, senyor. Rafaellet em deixa sempre en aquest replà. Em té confiança. Sap que pot tenir-me-la. No l'he fet quedar, fins avui, malament" — digué, amb orgull, l'infeliç. "Qui és el subjecte que us trasllada." — vaig inquirir. "Qui, el cunyat? Rafaellet, ja us ho he dit! Home de força, minyó de mèrit!" "Us tracta, però, amb duresa. Us abandona." — vaig sentenciar. "Té set. Aquí, a prop, hi ha la taverna." — protestà l'esguerrat, comprensiu. Jo, filòsof, li faig, aleshores, la pregunta ritual: "Què opineu de la vostra sort? N'esteu content?" "Bé menjo." — respongué. "Sou un estoic, diantre!" — vaig dir-li, aleshores, amb reverència. "No sé el que és ésser això. M'insulteu, senyor?" — va dir l'home. "Bé, m'és igual, al capdavant. Si em volguéssiu ajudar, amb deu centimets, però, per l'amor de Déu... Ara ens ve pujada, i qui sap si la màquina..." — i assenyala amb la barbata, somrient, l'indret per on el cunyat s'havia escapolit. He estat de sempre, ho sabeu prou, inclinat a exaltació de misticisme. "Oh, tu, qui suportes així la desgràcia!" — vaig salmejar. "Tens guanyat el descans darrer." "Vaja, senyor, prou! Deu centimets... Apa, una misèria petita, us ho prego!" — cridà el mig home. "Sant, escollit!" — vaig adorar, besant-li amb fervor les pústules malignes. "Prega a Déu per mi, pecador." "Us mofeu del pobre, veig. No és cristià, això. Deu centimets! Són deu centimets el que jo us demano!" ¿Per què trencares la meva emoció amb la pidoladissa importuna? No volgues comprendre el meu sacrifici de distinció, la reconeixença fina de superioritat. Bé la pagares! "Encara no en tens prou que et besi les nafres?" — vaig dir-li. "Té, doncs!" — i el llenço, d'una empenta, daltabaix de l'esbalçader. El cap va rebotre

contra una roca i va escampar-se en quatre trossos a l'entorn del mort. "Què he fet! Sóc, potser, un assassí?" "Mig, tot just!" — digué la fidel consciència, que m'és d'una precisió gairebé matemàtica. "Ah, sí, mig, només! Tens raó. Gràcies!" — vaig dir a la consciència. "De res" — contestà ella, polidament. "I considera, a més, que has malbaratat el negoci del cunyat." "Oh, sí! Allò era immoralíssim!" — vaig exclamar, escruixit, ja allunyant-me. "He fet, tanmateix, una obra de misericòrdia." I segueixo camí enllà. Una cridòria remota arribava. El plany de Rafaelet: "Ai, dissortat! I has caigut, tan feixuc? Quin vent t'ha pogut arrabassar? La meva fortuna és morta, i l'esperança! El pa dels fills, perdut! I qui ha robat la meva riquesa? Caigueres o una mà envejosa t'estimbava? Guaiteu-lo, allí, escapçat, i era l'única peça sencera i essencial! Ai, pobre, pobre de mí!" "Déu és just!" — vaig cloure jo, perdent-me en la boira.

HISTORIA VULGAR

"A ratos, pasa una voz encogida que pregunta por el enfermo y... después se aparta diciendo: ¡Dios proveerá!

La desgracia se ha parado allí, como una sombra... Si el vecino muere, la desgracia se encoge en la forma concreta y dura de cadáver... Y al otro día se le enterrará; y ya no estará la sombra."

Miró. — El Señor Vicario y Manihuel. Años y Leguas.

- **L** LASTIMA de noi!
—Pobres pares!

Un grup de velles familiars — clarobscur de barbes de bruixa — vetllen el son del malalt.

—Pobres pares!

—Llàstima de noi!

A la llarga, el rosari monòton les fatiga i es distreuen. Ara rodolaven pel pendent de la xerrameca trapacera. Nit, a la cambra. Sobre la calaixera, una voluntat cobejosa de miracle ha encès l'esperança subtil d'una llàntia. La flama eleva fins una imatge el prec d'intercessió. L'animeta de foc il·lumina tot just les vestidures del sant i oblida, en la fosca, el llit, el bleixar, una angúnia. La mare, dolorosa oficial, ajuntava les mans. Plans silenciosos. El seu fill, morint-se! I era home, ja! I, fins fa poc, estava bo i alegre! I ara se li moria!... I l'havia castigat tant, de petit!...

—Llàstima de noi!

Es un descans en la cursa de retalls. Homenatge a l'actitud més important. Són unes bruixes parentes, de paraula

justa. Tenen massa experiència de tots els moments! La llàntia tremola — oh, no: una mica d'aire, per una escletxa, no-més... El front crema una mà oficiosa...

—Tan treballador!

—No n'hi havia dos!

Vingué el metge. Desesperà. El rector. Beneí. Qui més? Ah, prou ho sabeu! La dama Rodessinda, senyora i majora. Pàhida, magra. S'atansa. Aquest és Lliset? Pobra, s'accidentava! Les velles la sostenen, admiratives, compassives, amb reverència.

—L'estimava tant!

Diuen ja:

—L'estimava tant!

Pretèrit, és clar, imperfecte.

—Li fou padrina.

—I l'ha vist néixer.

—Cor!

Revinguda, Rodessinda abraça la mare. Plora. Té un gest d'ajut. Dringuen diners, no gaires. Tots lloaven l'impuls generós de la mestressa.

—La bona senyora!

—No pot veure sofriment!

—Déu li pagui tant de bé fet a pobres!

Xiuxiueig heterodox d'alguna veu:

—S'ho cobrarà en l'anyada.

Protestaren:

—Segur. El que faci, però, després, d'amagat, no esborra el present d'ara, visible. És una santa!

L'excès de l'elogi relliscava en degotims voluptuosos per aquella resseca espatlla virginal. S'accidentà de nou. La traqueren.

I un altre dia:

—Què et fa, el noi.

—Malament. No en sortirem.

—Sí, és allò. — digué un filòsof —. Neixes sol. Vius sol.

Et mors sol...

—I has de salvar-te sol! — digué el rector, recordant.

—És massa feina, malvinagre!

A dalt, ja moribund, les bruixes el vetllaven:

—Llàstima de noi!

—Pobres pares!

...I, finalment, esdevé el que tothom, de tant temps, s'espera. El noi es morí i, un cop mort, és clar, l'han d'enterrar. Perquè, què hi fa un cadàver damunt la terra? La terra és necròfaga, i demana carronya per a engendrar. Els qui es podreixen en vida no resisteixen el veure's podrits en la mort. La mort acaba amb l'amor. T'estimo! Unes paletades et colguen, i el temps engoleix records. Déu ens lliuri de l'enyorat retornant del sepulcre! Llätzer és enutjós: ningú no el desitja a la vora. Ni els germans, ni els pares, ni les dones, — un plural és sempre una veritat — ni els amics, amb els qui passares platxèria...

El noi es morí i fou enterrat. Tarda de primavera — queda bonic. L'enterrament davalla pels vials de la muntanya, que començava ja a disfressar-se de flors. La caixa és portada a pes de braços i els qui la duen reneguen de la feixuguesa excessiva. Tot el poble seguia al darrera. S'aturen a la placeta, davant l'església. El rector canta el llatí pobre. Tots s'emocionen de no comprendre'l, i n'intueixen eficàcies. Un vailet de pocs anys s'escapa, de sobte, de la vigilància de la mare. Es posava a jugar a fer córrer baletes vora el taüt que descansa, embolcallat d'encens i de litúrgia. La mare del menut s'espanta. Judica el fet de mal averany. L'escarmen-tava. Els xiscles del punit trencaven el recolliment del dol. La mare del fill mort cridà, histèrica:

—El teu morirà, també!

L'altra la maleeix, tot allunyant-se. El seu? El seu, no! No el deixaria! I el cobreix de besades, defensant-lo. El seguici continuà. Arribava al cementiri. Llàgrimes. Parenos-tre. Retorn. Els homes s'aturen a la taverna i el pare con-vida. Tots beuen a la salut del difunt.

MAMA MES TI BEMOL

ENS feren seure en una sala llargaruda, més aviat fosca. Estàvem amuntegats, incòmodes. Feia calda. Adoptàvem posicions d'espectadors de film científic. Alguns de nosaltres no podien dissimular llur angúnia. Altres ja hi havien estat i alligonaven, veterans, sobre el que havíem de veure. "Silenci!" — manà el nostre professor. I ens etzibà un discurs llarguissim. Ens dictà, al final, la conducta a seguir davant l'espectacle. "I ara, ja podeu començar a introduir els malalts." El Director donà les ordres adequades. "Han fet una tria." — avisà Pere Màrtir Passarell, que era dels de l'any passat. "Mostren, és clar, els més presentables. Jo, amb tor. "Veritat, Pauet, fill?" "He, he!" — féu Pauet. "Estigueu nyors." — manava, a l'entretant, el Director a un nou-vingut. "Bon dia, he, he!" — digué el subjecte. Era un tipus eunucoide. "Pauet riu molt. Està sempre content." — advertí el Director. "eVritat, Pauet, fill?" "He, he!" — feu Pauet. "Estigueu amatents a la pregunta." — cridà el Professor. "Què és el que t'agrada més, Pauet?" "He, he!" — rigué l'eunucoide, llepant-se els llavis. "A mi m'agraden..." — i deixà caure, com qui res, l'enormitat. "Ha, ha, ha!" — riguérem, a una. "Eh que és divertit?" — comenta Pere Màrtir Passarell. "Us dic que jo vinc cada any." "Xst!" — manà el professor. "Aquestes desviacions de l'instint sexual constitueixen, recordeu-ho, una de les característiques possibles d'aquesta mena de malalts." "Es un tòtila, he, he!" — escarafallejà l'eunucoide. "Treieu-lo!" — disposà el Director. Pauet desaparegué i fou substituït per un home magre. "Us presento Sa Majestat el Rei Bum-Bum." — digué el Director. "Em confoneu." — protestà, amb dignitat, el personatge. "Avui sóc l'inventor Carboni." "Ah, perdoneu!" — s'excusà el Director. "Aquest malalt" — ens alligona el nostre Professor — "pateix, com podeu veu-

re, de la confusió clàssica de la personalitat pròpia. És, segons els dies, el Rei Bum-Bum o Carboni o un notari." "No és un malalt divertit." — diu, soto voce, el company Passarell. "L'he vist sota els tres aspectes i no m'ha fet riure mai. Esteu de desgràcia. Avui es sent inventor. És el pitjor que podia passar. És més llauna!... Figureu-vos que s'expressa amb fòrmules trigonomètriques!" "Senus A, cossenus B..." — començava l'inventor Carboni. "Prou!" — aconsellà el professor. "Ara, senyors, veureu un cas curiosíssim." — prosseguí —. Una dama que està aparentment tan normal com qualsevol de nosaltres. Argumenta bé... No sabem, en realitat, si està o no està malalta. La tenim en observació." "L'any pasat ja li tenien." — ens assabentà Pere Màrtir Passarell. "Uf! És d'un rigor de lògica que fa fàstic!" Entrava una dona secardina, molt senyora. Saludà amb cortesia. Digué: Que feia ja un any que estava allí. Que el seu marit la féu recluir. Que amb aquest mai no s'havia entès prou bé i que li havia fet, sospitava, nosa més d'un cop. Que estava bona. Que, de continuar així, no responia de posar-se, finalment, ben malalta. Que tinguéssim pietat d'ella. Que agraià molt la visita, tot trobant-la una mica nombrosa. Que aquest detall la privava de fer una amistat més directa amb cada un de nosaltres. Que la recordéssim. I que l'alliberéssim del seu..." "Aquesta dona hi és tota!" — cridàrem, commoguts, els inexperts. "Bé, anem a pams." — protestaren els veterans, acabdillats per Pere Màrtir Passarell. "És molt sospitos que parli tant de la seva salut." "Ah, d'acord. No hi havia atinat." — convinguérem. I seguiren altres desferres: casos d'amnèsia, d'abúlia, d'ecopràxia, d'ecomimia... "Ha, ha!" — es divertia Passarell. "Nois, ara ve el bo!" — prometé. "Veureu, quins crits! Riurem." Havien introduït un vellet gairebé baldat. "Quina edat farieu a aquest home?" — preguntà el Professor. "Sembla octogenari, no? Doncs no té, encara, cinquanta anys." "Cinquanta anys!" — admiràrem amb sinceritat. "Ha, ha!" — xalaren Director, Professor i Veterans, molt còmplices, satisfets de la sorpresa. "Sí, fills meus. Aquest home tingué un atac formidable de feridura. Era un home fort, ben plantat. Es transformà en això. S'es-

tà hores i hores sense posticar-se, immòbil. De sobte, arrenca a dir unes quantes paraules, sempre les mateixes. Comença baixet, en un to confús. Va augmentant, però, la veu de mica en mica, fins a fer uns crits espantosos. Repeteix, fins a l'infinit, el mateix. No és fàcil, fer-lo callar. És impressionant, sentir-lo. Eh, Francisquet?" "Mamà més ti bemol." — comença, baixíssim, aquella ruïna. "Mamà més ti bemol, mamà més ti bemol, mamà més ti bemol, mamà més ti bemol..." Era un bleixar monòton, obsessionant. "Què diu? Ti bemol?" — preguntàrem. "Ha, ha!" — rigué Passarell. "No, homes! Això no tindria sentit! Costa, de moment, d'entendre'l. Clar, com que li quedà la llengua capgirada!... Ti bemol! Ha, ha! No, homes: Francisquet diu que la seva mare l'estima molt. Fixeu-vos." "Mamà més ti bemol, mamà més ti bemol, MAMA MES TI BEMOL..." — bramulava Francisquet. "Ha, ha!" — reia Pere Màrtir Passarell. "Excitant!... Cada any vinc. I, com de costum, el que ve, un servidor no s'ho deixarà perdre, tampoc!" — acabà, ennuégant-se de tantes rialles, el nostre company, el veterà Pere Màrtir Passarell.

PROLEG AL BALLE DEL DIABLE

"UNA dona enamorada em facilità l'ocasió de conèixer el Diable." "De quines arts et vas valer, bruixot?" — preguntà Melània, que vol ésser iniciada. "D'una agulla, de fang i una mica de sang: armes sinistres. No et contaré, estimada, el crim que em franquejà la porta..." — vaig dir. "Gutruda vingué a cercar-me.

— Ell dóna un ballet. Un ballet de supòsit. Les Six dames en noir hi assistiran — innovà Gutruda. Caminem per un sender voltat d'abismes.

— Tira pedres! Pels morts! — recordà Gutruda. I vaig tirar pedres a centenars, a milers. Tants eren els morts! Els esperits brunzien al meu entorn.

— Ja n'hi ha prou! — manà Gutruda —. A menys que no vulguis organitzar, amb ells, la Revolta fatídica...

— No sóc prou fort. — responc, afalagat —. Primer El vull conèixer...

Arribàvem a una cruïlla trivial. Gutruda va traçar el Cercle.

— Qui em crida? — digué una veu, a l'acte.

— Adora! — ordenà Gutruda. Ens prosternàrem.

— Excels! — vaig pregar —. No et presentis sota una forma esgarrifosa, medieval. La meva sensibilitat moderna no ho comportaria!

— Bé, sigui! — concedí la veu.

— Ni tampoc — m'atreveixo a demanar encara — abillat amb trajo d'etiqueta, barret de copalta, cigarreta egípcia als llavis... No t'he pogut prendre mai seriosament, així. Em fas riure.

— Carat! — digué la veu, amb un bri d'angúnia —. Com, doncs? Vaig al Ball. Bé m'he de mudar! No tinc tantes disfresses per a triar, tampoc...

—No l'exaltis! — m'amonestà Gutruda —. Mira que, si li dóna per plasmar-se en ruijat, em farà malbé el vestit...

—No gosaria!... vaig dir jo.

—Oh, és molt bèstia! — afirmà Gutruda.

A l'horitzó llampeguejava.

—Vaja! —vaig concedir, per a tranquil·litzar la màgica—. Pots presentar-te de frac, si vols, senyor Diable. Com et sembli millor...

Un cavaller de mitjana edat sortí, amb hàbil tramoia, de sota la terra.

—Gràcies! — em digué, amb polidesa. Encaixàrem." "A aquest diable" — tallà Melània — "l'he vist actuar, més d'un cop, al cinema. El representava un dels germans Barrimore." "Tens raó." — atorgo —. "Aquests germans en tenen l'exclusiva." "Segueix!" — demana Melània. "Bé. Encaixàrem..."

—I ara — digué el Diable, educadíssim — afanyeu-vos. Estem fent tard al Ballet. I les Six dames en noir són tan puntuals!...

—I la setena? — demano jo.

—No hi va mai. Té, sempre, tanta mandra! Ni es belluga del seu setial. — diu la veterana Gutruda.

—La setena és un noi que ha perdut un ull! — canta el Diable, ple de records literaris. El sender s'havia poblat, a l'entretant, de la característica fauna demoníaca: gripaus, llagardaixos, tòtils, serpents...

—Aquestes animals són cada dia més prolífiques. — observà el Diable, caminant amb precaució —. Arribaran a no fer-me massa goig. Els serpents, sobretot. Si em temptessin!..." "A mi també m'espanten, els serpents!" — trenca Melània. "Són repugnants, odiosos... Dóna el camí per fet i introduceix-me al Ballet, entre les Six Dames. Com vestien?..." "Ep, noia!" — aviso. "Això, un altre dia! El que conto és, només, el pròleg." "Doncs per avui prou, eh?" — pídola Melània. "Tu manes." — atorgo, alliberat.

EL MEU AMIC SALOM

"SI" — digué el meu amic Salom, de Konilòsia (observació aclaratòria per al bon francès: Konilòsia cau entre Rarotonga i la Mar del Somni). "Sí, ara sóc feliç. Ja m'ha costat!" I ens explica la història de les seves lluites. "Vaig néixer" — conta — "fa quaranta-cinc anys en una gran ciutat de Konilòsia. Vosaltres, que sou d'un país normal, entendreu amb dificultat la situació inòida d'aquella terra remota. Els konilosians, gent d'un passat poderós, gloriósíssim, rodolaren (i rodolen, encara) per un pendent de decadència inacabable. Són desconfiats, gasius i pobres. Tracten llur patrimoni col·lectiu espiritual i material amb la més grossa de les indiferències. Ara es creuen un poble en absolut inferior, ara adopten una actitud de suficiència ridícula. Els konilosians no llegeixen mai res, no saben res i res no els interessa. Déu te'n guard, però, de topar-te amb un konilosia erudit i vital! Veuries com barreja Goethe amb l'antologia del disbarat! Són envejosos, mesquins. Elogien el poderós, el trapacer, el mediocre. No toleren el talent ni la independència de caràcter. I, de tant en quant, l'esnobisme de qualsevol estranger descobreix algun que altre valor konilosia, oblidat i secular..." Salom, en arribar aquí, feu una petita pausa. Reprengué, tot seguit, la narració. "Jo, com us deia, vaig néixer a Lavinia, una gran ciutat, focus nacionalista dels lavinians. Els lavinians constitueixen un grup a part dintre Konilòsia. Tenen una llengua diferent i els defectes konilosians, augmentats. Els lavinians es dediquen al comerç, a l'explotació fabril i a l'exercici de l'advocacia, que dona per a tothom. Els lavinians són els rics de Konilòsia..." "No divaguis tant!" — interrompo. "Es veritat. Perdona." — reconeix Salom. "Seguim... Vaig passar a Lavinia la meva infantesa i la meva joventut. Era estudiós, apro-

fitat. Em rodejava sempre de llibres. La gent em començava a mirar de retull, però em lloava (dintre del que s'estila a Lavinia) tot el que podia.

—I què serà, el bon minyó?

—Advocat, com el pare.

I vaig graduar-me d'advocat.

—Ara, a exercir. — digué el meu pare.

A mi, però, les lectures m'havien capgirat el cervell.

—No, pare. — vaig respondre —. No m'agrada el dret. Penso volar més alt.

—Què faràs de comerciant, potser? — preguntà el progenitor.

—No. Vull reformar Lavinia, Konilòsia...

—Gandul! — digué el meu pare —. T'estrellaràs!

Jo vaig somriure, suficient. I em vaig estrellar..." Salom calla, un moment. Prosseguia. "Sí, vaig estrellar-me. Redemptor!... Durant deu, quinze, vint anys, vaig remar contra-corrent. Sabeu què és, això? Sabeu com esgota la lluita de tots els dies contra la mesquinesa, la hipocresia, la gasivitat, la ignorància de Lavinia?..."

—Sou això i això altre! — acusava jo, amb estil sever.

—Nosaltres? Qui ets tu, per a dir-ho? — deien, al principi —. Antipatriota!

—M'agrada, la indignació! Us corregireu, a la fi. — deia jo, content —. Això, però, no esborra els vostres defectes: aquests i aquests altres.

—Ta mare! — digueren, més tard. I es posaren a xiular i a fer mofa.

—Ai, us condemnareu! Modifiqueu-vos! Morireu com a poble, si us entesteu a seguir aquest vial! — predicava jo, un poc descoratjat ja. — Corregiu-vos! Eduqueu-vos! Llegiu. Rebutgeu el xaronisme, la hipocresia, l'avolesa que us corquen! No em sentiu? Ja sou morts, potser? — cridava, a la fi, enfollit. Silenci, fallida. Silenci i fallida: m'havia estrellat!..." Salom medita. Reprèn, però, la seva història, de seguida. "Ara sóc feliç. Que com vaig reaccionar? És molt fàcil. Un dia vaig caure en ple carrer, mort de fam. Crisant passava, casualment. Em recollí. Parlàrem.

—Estàs equivocac. — va dir-me —. No aconseguiràs res dels pobles i dels homes (i menys que res, millorar-los), si retreus llurs defectes. Els pobles i els homes els coneixen de sobres. No acaben de saber mai, en canvi, llurs qualitats. Mostra aquestes: te'n restaran agraits.

Estigué tota una tarda desenrotllant la seva teoria. La vaig seguir al peu de la lletra i, ja ho veieu, sóc feliç, he triomfat... Coneixeu, a fons, la teoria de Crisant? No? Veureu, doncs: és tan genial com senzilla. S'enclou..." "Espera!" —talla l'impacient Tomeu, que vol saber les coses pel final. "Abans d'això, voldria que diguessis el que feres, en desarte de redemptor." "Qui, jo? Ves, d'advocat!" — riu el feliç amic Salom. I passa, tot seguit, a assabentar-nos de la teoria de Crisant.

TEORIA DE CRISANT

CRISANT Bautista Mestres, home eloquent, llicenciat en Medicina, aficionat a la literatura i a la Filosofia, no havia tingut mai necessitat de treballar per a guanyar-se la vida. Quan, de sobte, perdé en absolut el seu ric patrimoni. "Crisant, estimat, no hi ha gaire pa, a casa." — li recordava la muller amorosa. "Deixa'm orientar, Laudelina!" — manava Crisant. "Ja està!" — afirmà, a la fi. "Anirem amunt, t'ho asseguro." "Mira que el pa..." — començà Laudelina. "Pensa amb puresa! Saps? La meva teoria!..." — afirmà Crisant, satisfet. "Bé, però el pa... Què farem, per a tenir-ne..." — observà l'esposa. "Res més que pensar amb puresa!" — tallà Crisant. "Un sistema infalible per a prosperar, filla... Ah, quin cervell, el meu! Quin home sóc! Un dels millors! Veuràs, quins resultats, dintre de poc." — prometé Crisant, molt optimista. "Pensar amb puresa: mètode per a conservar el cos ben saludable, per a combatre tota malura, per a allargar la vida. Consultori: Dr. Crisant B. Mestres. Galatea, 15." — feu escampar per tot el país. "Penseu amb puresa. Que intel·ligent sou, jove amic!" — digué al primer client. "Penseu amb puresa: us posareu bo." "Què t'ha dit? Què t'ha receptat?" — preguntà la gent al primer tastador del nou sistema. "De receptar no n'ha parlat. M'ha dit, però, unes coses més profitoses!..." "Ja està! És un psiquiatra." — endevinà la gent. "O potser un psicoanalista." — dubtà. I correngué, per a esbrinar-ho, a Galatea, 15. "Passin, senyors, passin." — oferia Crisant. "Us endreçaré a tots, molt prompte... Oh, quina testa noble teniu, vós! Penseu amb puresa." — digué a un. "Vós sou ric, no? Ho sabeu ésser, a més: us ho conec. Mereixeu la riquesa. Qui atemptés contra ella cometria un tort monstruós. Penseu amb puresa!" — aconsellà a un altre. "Que bella sou! Penseu amb puresa!" — confessà, amb èxtasi, a una tercera. "Quin home més simpàtic! I m'ha

restablert del tot! És un taumaturg!" — exclamaven els favorescuts. "Oh, Mestre!" — proclamaven. "Sou els millors!" — atorgà Crisant. "Què, hi ha pa, ara, a casa?" — pregunta Crisant a la muller. "No ens l'acabarem, estimat." — diu, amb entusiasme, Laudelina. "Ets el millor, verament." "Pensa amb pureza!" — li recorda Crisant. "Ho faig prou!" — assenti Laudelina, molt feliç. I els malalts emplenaven a vessar, a totes hores, el consultori de Galatea, 15. I tots s'afanyaven a pensar amb molta pureza i eren sostinguts per la petita convicció d'ésser els millors. "Sóc el millor! No, doctor?" — preguntà el vell sapastre de Tobies Comes, podrit de béns terrenals. "Sóc el millor! No és ver, Crisant?" — inquirí el comte Trinitat Castellfollit, per aquelles altures la primera bossa del país. "Sou el millor!" — confirma Crisant a Tobies i al comte, separadament. "Ara cal, sols, pensar amb pureza." "Hurra!" — exultaren aquests cavallers i la legió que els seguia. "Visca Crisant Psicopàtic!" I tots gaudien, en privat, de la nova dolça. "Sóc el millor, sóc el millor!" — mormolava el vellard Tobies, tot empolainant-se davant del mirall. I, paf! — cau, ferit com pel llamp, a terra, ben cadàver. "Crisant! Al vell parent Tobies li agafà un rampell i ara el trobareu esterreat, més fred que un anglès. I tenia el mateix mal que jo!" — innova, a correuita, enravenat de por, el comte Castellfollit, qui (enmig de tot) presumeix d'humorista. "Oh, estimat comte, no us ho prengueu així! Quins casos més diferents, el vostre i el de Tobies... Em confiança: no vaig poder aconseguir mai que el nostre difunt pensés amb pureza. No era pas dels millors, Tobies Comes. L'estimat Castellfollit, en canvi..." — tranquil·litza Crisant. "Gràcies, gràcies!..." — plora, eufòric, el comte. "Demaneu-me el que vulgueu." "No vull res, sinó fer el bé. Sóc un home modest, jo." diu Crisant. "Me'n faig càrrec: sou un beat. Si els amics no vetllessim per vós! Tindreu un silló a l'Acadèmia!" — contesta el totpoderós Trinitat. "Però..." — intenta Crisant. "Res! Feu aquest sacrifici per mi!" — demana el comte. I Crisant és fet acadèmic (un dels somnis de la seva vida) i conseller del Banc Nacional i diputat a Corts i president del Patronat dels Indis Descalços i professor de Gra-

fologia caracteriològica a la Universitat. És rodejat, ben prompte, de deixebles. Entre ells, els predilectes: Amaranta, Pupú Alosa, Ludovicus Baronet, Maria Victòria Prou, Mimi Pitòsporos i dos o tres silenciosos superferolítics. Formen un cercle tancat, hermètic: ortodòxic de la doctrina de Crisant. "Com l'estimen!" — deia la gent, en veure el grup eminentíssim. "Sou els millors!" — gradua Crisant, en el si de la intimitat. I reparteix lloances als apòstols. "Quina bella mà teniu, Amaranta! I vós, Alosa, quina testa! I vós, Baronet, quin bell silenci! El silenci és la millor qualitat, perquè permet pensar amb puresa." — adoctrina. "I vós, Victòria, quina finesa d'esperit! I vós, Mimi, quina veu, que parlara! Gargar amb traça és la millor qualitat, perquè permet d'expressar el pensat amb puresa... I, en fi, vosaltres" — digué als dos o tres superferolítics restants — "sou, també, els millors. Perquè m'admireu i admireu, tan purament, els vostres companys..." "Glòria a Crisant!" — enlairà el país. I li ofereixen un àpat de cinc mil coberts, en homenatge. "Gràcies, senyors!" — comença Crisant, a l'hora de pronunciar. "Aquesta pluja de ginesta, en davallar fins la meva testa..." "Poeta! Fins poeta! Taumaturg, financer, acadèmic, patró i, ara, poeta!" — exalta la gent. "I, per damunt de tot, Mestre. Com estima els deixebles, com els estimula, com els ajuda, com els coneix! Mestre de mestres! Quina escola de grans clínics ha creat! Què dieu del silenci de Baronet, de la mà d'Amaranta, de la testa d'Alosa, de la parleria de Mimi, de la finesa d'esperit de Victòria?... Prou us hi podeu confiar: són uns grans clínics!" — reconeix el públic. "Ja sé, estimat professor, la gran jornada vostra d'ahir." — diu l'endemà del fraternal, la princesa Bijou Fontrodona — "Certes, maman?" "Oui, ma fille. Une journée tout à fait historique." — assenteix l'atrotinada duquessa Stèphana Martin, menjant-se un badall. "Hi vaig fer falta, segur, essent com sóc l'única princesa del país..." — afegí Bijou. "I la millor!" — interromp, galant, el gran home. "Oh, sou adorable!" — diu, complaguda, la princesa. "No vaig poder, però, assistir-hi. Vós sabeu, el príncep, el meu marit..." "Oh, el príncep..." — digué Crisant. Tots sospiraren. "I ara, què penseu fer? Quins projec-

tes..." — s'interessa Bljou. "Oh, res: un llibre." — diu, confidencial, el gran home. "Un llibre? Exposant, és clar, la vostra teoria curativa. Interessantíssim!" — troba l'amable princesa. "Sí. I, a més, una mena de confessió, una autobiografia. Perquè, senyores: us vaig a revelar la meva amagada, espantosa tragèdia. Jo no sóc, en realitat, un clínic. Ni un financer, patró d'indis descalços, caracteriòleg, acadèmic o poeta. Jo sóc un filòsof. Quan era jove, vaig seguir l'ensenyament d'Efrèm Pedagog: un geni sublim! I era considerat com el millor pel Mestre. El que jo li dec! Tota la meva teoria. Després, la vida, les circumstàncies... I ningú no ha sabut descobrir en mi al filòsof, quan no sóc altra cosa!... Sóc un fracassat: heus aquí el que vull contar en el meu llibre." "Ah, sí? Un filòsof... Mira què tal!" — comentà la princesa, amb un bri d'eixutesa a la veu. Aviat, però, reaccionà. "Ah, que en sou de dolent, Crisant! Un filòsof! Un fracassat! La vostra ambició no té límits, benvolgut amic." Tots rigueren. "Per associació d'idees..." — digué la duquessa, quan s'asserenaren — "Voldria demanar-vos un favor, Crisant. Oh, poca cosa!... Un compromís. Es tracta de Melània, una antiga deixeble vostra..." "Melània? Melània?..." — recorda Crisant. "Ah, sí! Melània... Assistí tres anys seguits a la meua càtedra... Ni una paraula més, us ho prego, duquessa. És una noia insuportable. No acceptà mai la meua teoria. La bescantava. Pensava pel seu compte. Aquestes independències no em plauen, Melània... No pertany, per dir-ho així, a la categoria dels millors." — explica Mestre Crisant. "Si em voleu demanar, en canvi, quelcom per a Mimi, o per a Baronet, o Amaranta, Alosa o Victòria..."

INTRODUCCIO A L'ESTUDI D'UNA PETITA GIRAFÀ

"No sabeu?" — digué Emma Raquel Baladre. "Al nostre parc ha nascut una girafeta." "Quan?" — preguntaren veus amatents. "Aquesta matinada." — aclarí Emma, complaguda de la nostra atenció. "El nostre Zoo pot ja rivalitzar amb els millors del món. És, de fet, dels més importants... Sabeu el que significa, néixer en la nostra ciutat, en el nostre clima, una petita girafa? La cura que cal posar durant la llarga gestació, la delicadesa, l'interès... Ah, el nostre Zoo, tan modest! Cada dia som més europeus. Us dic, senyors, que no hem d'envejar ja res al món, en aquest ram." — perorà el conegut patriota Carranza i Brofegat. "Has assistit mai a cap part de girafa?" — li preguntà Tomeu. "No! Ni em fa cap falta, per a saber el que em dic dic." — respongué Carranza. "Ai, si veiéssiu la girafeta!" — reprèn Emma Raquel Baladre. "Tan fina, tan lleugera, tan petita!" "Serà sempre més grossa que un gos llop." — observà Tomeu, el qual no simpatitza massa fàcilment amb les bèsties. "Home, sí! Tu també." — protestà Emma, un xic indignada. Aviat, però, s'apaivagà. "Aquest matí," — prossegueix — "quan he sabut la nova, l'he anat a veure, amb la neboda. Quin entusiasme, el de la nena. I no ha tingut gens de por!" "Quants anys us té?" — preguntaren aquelles bones ànimes de Clàudia i Melània. "Tres, encara no." — digué Emma. "El meu filllet!" ponderaren Clàudia i Melània. "Fa temps que no la veiem. Ens l'has de dur." "Amb molt de gust." — digué Emma. "Gràcies!" — atorgaren Clàudia i Melània, les bones xicotes. "I dius que la girafa no l'ha espantada?" "De cap manera! S'han fet més amigues! La nena l'ha cridada, i la girafeta ha acudit, com si es coneguessin de sempre. Els papàs girafa trotaven rera, molt presumits, satisfets de llur paternitat. Era entenedridor..." "Escolteu!" — cridà, entrant, el

nostre Justí Petri. "Hi ha hagut suara, al carrer, una nova topada entre la tropa i elements extremistes. He vist, pels meus propis ulls, tres o quatre soldats estesos, amb unes esberles... Esgarrifós!..." "No em fan llàstima, els soldats." — comenta Emma Raquel Baladre, que és d'idees lleugerament avançades. "Quatre o cinc? Més n'hi haguessin!" "Per què?" — preguntà Tomeu. "Jo he d'ingressar, ho saps prou, a files dintre un termini ben pròxim. Què diries, d'ésser jo un dels morts?" "No em vinguis amb complicacions, ara." — diu Emma. "Jo només sé que ametrallar multituds és sempre abominable." "Què vols que facin, però, els nois? Són manats. No poden fer altra cosa." — diu Tomeu. "No obeir." — respongué Emma. "Serien morts, a l'acte, pels seus caps." — argumetà Tomeu. "I bé. Em mereixerien, aleshores, tot el meu respecte." — concedí Emma. "Això, però, no m'interessa, ara. És el nostre pa de cada dia, al cap i a la fi... Parlàvem, Petri, en tu arribar, d'una novetat veritable: al nostre parc ha nascut avui una girafeta." "No en sabia res." — confessà Petri. I la conversa s'allargassa, amb empenta renovada. "La girafeta s'ha mort, aquesta nit. No ho saps, Emma?" — digué, l'endemà, Melània. "No me'n parieu! Estava desdèjuntant-me quan ho he sabut. No m'he pogut ja empassar una mossada!" — lamenta Emma. "I de què ha mort?" — preguntà el patriota Carranza. "Veuràs, hi ha moltes versions... Uns diuen si la mare, tot dormint, l'ha malmesa. Altres, si el pare, engelosit, li ha etzibat un cop de pota. Altres, si del part... El cas és que s'ha mort. El que patirà la mare, pobreta! Li reduiran, ben segur, el menjar. Perquè la peixaven. Figura't: a més del fullatge, tot un cubell de llet, per a enfortir-la, ara que criava..." "Ja en tinc prou, de girafes!" — crida, de sobte, Tomeu. "Prou n'hi ha! Menys mal que l'hagi empalmada!" "Perdulari, dur de cor!" — acusà Emma. "Mereixeries..." "Nois!" — ens assabenta, entrant, el nostre Justí Petri. "Ara passa l'enterrament dels soldats caiguts ahir. Presideix..." "Pobra girafa!" — recorda, amb melangia, Emma Raquel Baladre. "Quan el nostre Zoo ja no havia d'envejar, en aquest ram, cap altre del món!" — ajuda, molt ponderatiu, el conegut patriota Carranza i Brofegat.

TOPIC

"UNA màquina arreplegà" — conto — "ei meu amic Eleuteri mentre treballava (en la seva curta vida no féu altra cosa) i li seccionà la femoral dreta. Eleuteri llençà, diuen, tres o quatre crits agudíssims. Els companys acudiren. Pararen la màquina. Eleuteri es reboicava per terra, xop de la pròpia sang: un bassalot que creixia. Algunes, en veure'l, s'accidentaren. Altres sortiren en busca d'auxili. El metge vingué i donà moltes ordres, ja inútils. Eleuteri fou traslladat, en una ambulància improvisada, d'un lloc a l'altre, cercant el remei introbable. Un cop el cos estigué ben escolat, decidiren, a la fi, dur-lo a casa seva, a la seva mare. La gent s'amuntegà, amb xivarri, a l'entrada.

— Què és? Què passa?... — pregunta la vella.

— Oh, no us espanteu!... Eleuteri... al treball... — començà el cor tràgic.

— És mort!... — xisclà la vella.

— Bé, cert. També ha de saber-ho... — concedí el coreuta, un veí amb fetge provat en aquests casos.

— Vull anar on és el meu fill! Vull veure'l! — s'escridassà la dissortada.

— Marieta, calmeu-vos, dona... Li agafarà un treball!... — profetitzaren les bones ànimes. La mare, però, s'obre camí i cau abraçant-se a la despulla del fill.

— Que blanc! — ponderava tothom, en veure'l, rigid damunt del llit. — És clar: si no li resta ni una gota de sang, a les venes!... I com ha estat?... No sé avenir-m'hi...

Es donen moltes versions del fet. Cap no satisfieia. El cadàver tenia, a l'entretant, un somriure als llavis prims. Les faccions asserenades (el rictus de l'horror, de l'agonia, desaparegut) recordaven a la mare la infantesa del noi: tot un món. El pobret Eleuteri, en vida tan callat, insignificant, se-

nyorejava, jerarca suprem del moment. Tots acatàvem el marbre noble, el clapoteig tan nou, en el silenci, a l'altra banda...

—L'ha destroçat molt?... — reprengué el cor.

—Oh, no!... I després del treball del senyor metge, en cosir-lo, ni li ho coneixerieu. Un trau profund a la cama dreta, i res més...

—Enmig de tot — contava el metge, estarrufat de l'elogi — no ha sofert a penes, ben segur. El trauma fou violentíssim. Quedà privat...

—Era el meu fill!... — bleixava Marieta.

Una corrúa de bruixes solícites es mobilitzava. Tornaven amb aiguanaf, tiha, cordials, tisanes ben calentones...

—Preneu-ho, Marieta.

—Aquesta dona no ho suportarà, tan delicada! Fóra, potser, millor...

Altres opinen que no. I qui quedaria pregant pel pobre Eleuteri? I rodegen Marieta, la maseguen. Es solidaritzen a crits amb el seu dolor. Cadascú vol ésser el primer en l'agraïment i en la lloança. Totes les dones pensen: "Si hagués estat el de casa!" I s'esborronen, i volen allunyar el pressagi, i abracen Marieta, que li toca (Déu ens en guard que a ningú més!) de representar aquest paper amarguíssim...

Arribaven, avisats amb urgència, el germà i la promesa del difunt. El germà està casat, té família. Quedà exclòs, per aquest motiu, del primer rengle de la llàstima. La promesa, en canvi, pobra xicota!...

—Una vídua, gairebé.

—Digues-ho! Si d'aquí un mes, per novembre...

El trasbals de Nepomucé Garrigosa, l'amo d'Eleuteri, constituï detall de més supòsit. Estimava Eleuteri com un fill! Si l'havia pres de tan marrec, d'aprenent! Eleuteri era tan honrat, tan bo! Eleuteri servia per a tot. I tan humil, tan prudent! Amb poc en tenia prou: s'acontentava amb la cinquena part del sou que li pertocava!

—Aquest és el primer disgust que em dona. Tenia tota la meva confiança. Ja ni el manava. Per a què? Sabia la seva obligació. I no parava mai. Que calia treballar quinze,

vint hores? Com aquestes. I ara, aquesta mort estúpida, inexplicable... L'estimava com un fill, us dic, Marieta. La de casa ni gosa venir. Disculpeu-la. Vós esteu de dol, no? No guanyareu el d'ella: està fins malalta!...

El discurs entenedridor provocà un exitàs de plors. Què més? Eleuteri fou vetllat tota la nit i, a l'endemà, el poble en pes l'acompanyà al cementiri.

—Altrament, el noi estava assegurat, Marieta. Percebreu, amb les noves lleis, una picossada: cinquanta mil pàfies, almenys. És, sempre, una consolació.

—I no us amoïneu per l'enterrament i funerals. Corren del meu compte. A més, aquí teniu la setmanada que el pobre Eleuteri no acabà. Esteu contenta?... — preguntà l'amo.

Marieta, d'esma, digué que sí. L'amo anà a tranquil·litzar la dona, malalta. Ja no s'acostà més. Per a què?

—Rebreu, n'estic segur, cinquanta mil pessetes d'indemnització, Marieta. Un capital! — afirmà el veí eorèuta.

Marieta cobra una pensió de trenta-nou pessetes mensuals: el que les lleis manen. La gent li enveja, però, la quantitat iHusòria. I tothom, fora de la mare, va oblidant l'amic Eleuteri."

"Vaja, sí!... El tòpic de l'obrer honrat, l'amo brètol i la mare miserosa." — comenta Pulcre Trompelli, que m'escortava. "Segueix el meu consell: no parlis més d'Eleuteri... Hélas, hélas! La bêtise humaine!" — xiula la pulcra persona. I, com que Pulcre té raó, he de donar-te l'últim adéu, honrat, bondadós, treballador Eleuteri, estimat amic. Jo no dec ja parlar de tu: ets un tòpic... Recordes, però, com corriem, amarats de sol, xops de suor, encalçant-nos pel rial, a través dels canyissers, cap a la platja?... Tu, jo, els nostres germans, tota la colla... Els nostres peus s'enfonsaven en la sorra. Tu no eres massa lleuger, Eleuteri, i t'agafàvem amb facilitat. Paraves sempre... Corriem sota el sol, menuts i lliures, riallers, desalenats, xops de suor. Després, molt més tard, tu xipollejares en la teva sang, vessada a glops, i t'he vist, pallidíssim, ja de marbre, senyorejant (suprem jerarca momentani) sobre tots nosaltres, i ens perdonaves, amb un somriure fi, l'haver-nos cregut sempre més importants, més

forts, més bells, més intelligents que tu, tan humil!... I ara la terra et colga i desconec... No dec parlar-ne, excusa'm. Perquè Pulcre Trompelli ha dit que ets un tòpic, pobre amic. I, saps? — tu no ho entendries, però Pulcre té raó. I és terrible per a mi que Pulcre tingui raó, honrat, bondadós, treballador, estimat Eleuteri!...

— Aferrament, et vol veure algun dia, Marda? —
 Però amb les teves lletres una pesseta: que pugui veure
 les alinyes de sempre una necessitat.
 — I no us anomenen per l'estretament i l'oblit? —
 Del meu compte. A més aquí heu la setmanada que el por-
 toy Eleuteri no acaba. El meu compte... — pregunta l'amic.
 Marda d'una altra banda que se l'hauria de respondre.
 per la bona malalta. Ja no s'acosta més. I va a què?

— Hebeu n'este agror, cinquanta mil pessetes d'altre-
 missio, Marda. Un capital! — ditos el rei solista.
 Marda com una pessa de trenta-cinc pessetes.
 Marda: et que heu dit, la gent hi arriba però la quan-
 titat illustria. I bebou fora de la mare, ja oblidant l'amic
 Eleuteri.

"Vaja, a! El tòpic de l'obra de Pulcre Trompelli i la
 sort miserable!" — comenta l'amic Eleuteri que m'acoi-
 lava "Els que el meu consell no paria més d'Eleuteri... He-
 beu però la bella humanitat!" — xupa la pols de la boca.
 I que Pulcre té raó, ha de donar-li l'amic Marda.
 bondada, treballador Eleuteri estimat, ja no ho ha
 parlat de tu, ets un tòpic. Recordes però com contem-
 plejats de sol xopa de suor, encapçalat per tal a la
 ves dels nostres cap a la pluja. Tu ja els nostres
 nostres, tota la vida... Els nostres per a l'amic Marda en la
 ra. Tu no m'has dit que Eleuteri i l'amic Marda amb la
 crítica l'amic Marda. Començant a l'amic Marda i l'amic
 les teves d'altres, xopa de suor. D'esperar molt més
 tard la xopa de suor en la seva setmana a gips i l'amic
 que, oblidant-se de dir, sempre treballant (alguns dirien
 momentàniament) sobre les pedres i les pedres, amb un
 mentre de l'amic Marda sempre més important, més

ELS SUBALTERNS

"CREIEU, ho sento." — es condolgué el Director, mentre encenia el gros havà. "Rebeu, amics, el testimoni de la meua consideració. Tots em mereixeu el millor dels conceptes." "Gràcies!" — agrairen a una els subalterns. "Jo, però, no puc fer-hi res." — reprengué el Director. "No em resta, en aquest cas, un marge d'iniciativa. La nostra Fundació depèn, com sabeu, de l'Estat, aquest Estat absorbent, en fallida. Quan siguem independents..." — afegí, abaixant la veu. Els subalterns entraren a l'acte, amb gest adequat, en la conjuració. "Quan siguem independents" — digué, encara, el Director — "no passaran, aquests abusos enormes." "N'esteu segur?" — preguntà la frisosa secretària Teresiana Cacao. "Uix, filla, quines preguntes!" — digué el Director patriota. "Uix, quines preguntes, companya Cacao!" — salmodiaren, a cor, els subalterns. "Celebrarem, per endavant, el triomf de la causa! Teniu!" — oferí el Director, repartint, amb mesura, copetes de vi generós. "Gràcies!" — acatà el cor subaltern. "A-la-salut-del-nostre-Director!" — desitjaren, amb molt ritme. "Bé." — articulà l'homenatjat, quan tots hagueren begut. "Em teniu sempre, amics, disposat..." Tots compregueren que l'entrevista era acabada. "Així" — digué la pobreta, herètica, nerviosa Cacao — "no cobrarem les mesades que ens deuen, el nostre dret?..." "Nena!" — advertiren els companys més vells. "No heu escoltat? — digué el Director, molt sever. "Ah, i us previnc, senyoreta, que sofriu, en el vostre treball, distraccions d'importància. Cal més eficiència, benivolguda senyoreta! Ho tindreu present, en el futur, goso esperar..." La Cacao empal·lidi més del que ja estava: campionat de blanc. "Sento aquest retard, ho podeu creure. Aquest Estat!..." — ironitzà el Director. "Acabareu, però, cobrant. Quin dubte!... I sort que anem de cara a l'es-

tiu. Suportareu millor la trigança. Sabeu ja la dita popular..." "A-l'estiu-tota-cuca-viu!" — recitaren, amb bon ànim, els subalterns. El Director rigué. "Vaja! Bon humor! M'agrada!... Bé, a reveure. Fins l'octubre. Ja tornarem a parlar. Em mereixeu, senyors, el millor dels conceptes." I sortí, tot assaborint el gros havà. Al minut, un auto s'allunyava, amb soroll optimista. "I ara, què farem?" — es preguntaren, ja sols, els subalterns: una corrúa de boques imperioses. "Què se me'n dona, del concepte del Director! Guanyo cinquanta duros al mes. No tinc altres ingressos." — s'escrifassà Benedicte Battistini. "I he de mantenir sis fills, dona i una sogra, per torna. I ara m'escanyen el sou, estafes!" A Teresiana Cacao li han operat la germana. Són órfenes, viuen soles i s'estan menjant ja aquell recó... A la degana Verónica Marfà ningú no la voldria en altra banda, tan vella. Anselm Lloveteres té el fetge perdut. Cada estiu s'hi posa un pedaç, en un balneari. Com podrà, però, abandonar (aquest any que ho necessita més que mai) la ciutat, sense un cèntim? I aquell xicotàs de Baldomeret Muixí, tan alt i esprimatxat, mig tísic, a qui li convenen, més que el pa que menja, els aires de muntanya... I Querubí Torros i Camiña Missé i Mitzi Santacana i Paula Forns i Òscar Tàpies i Semproni Mayans i tota la resta: amb tantíssimes obligacions, sense reserves, sense recursos... "El brètol del Director bé va, mentrestant, en auto, fuma havà i no li ve de cinc duros... L'Estat... Hum! El Director volgués!..." — diuen, cadascú a la seva manera, els subalterns. "Fa quaranta anys que estic empleada aquí." — es planyé Verónica. "Això, però, no m'havia passat mai!" "Tinc sis fills, dona i una torna a qui anomeno sogra." — repetí Benedicte Battistini. "I de quin tros hauré de viure?" "L'operació de la germana m'escurà aquella mica de recó dels tants afanys." — plorà la nerviosa Teresiana Cacao. "El meu fetge!" — es queixà Anselm Lloveteres. "Ehem, ehem!..." — tus aquell xicotàs de Baldomeret Muixí. "Proposo" — diu la menuda esportiva Mitzi Santacana — "una manifestació de tots nosaltres pels carrers." "Em plau!" — aprova el combatiu Semproni Mayans — "Així el públic..." "Sant Cristià!" — s'exclamà la resta. "Sí! Per a ésser acomiadats, a la tor-

nada. Amb la fam que córre i els que empenyen!... "Estic molt trista!" — clou Verònica, la degana. Tots desfilaren. "Com heu passat l'estiu? Bé, espero." — diu, arribat octubre, el Director. "El pobre Muixí, aquell xicotàs, s'ha mort, qui ho diria! Me'n vaig assabentar... Una llàstima!... Vós, Lloveteres, heu de cuidar el vostre fetge, estimat amic... La resta gaudeix (ho veig amb satisfacció) d'una salut envejable, envejable..." "Gràcies!" — digueren els subalterns. "Vaja, vaja... Quant al vostre afer va, sembla, pel bon camí... Us cal, però, una mica de paciència, encara... Oh, res: dos o tres mesets, només... En fi, em sap greu. Aquest Estat en fallida!... Jo estic tan content, de tots vosaltres! Ah, sou uns col·laboradors excel·lents, excel·lents... Us tinc, creieu-ho, en el millor dels conceptes..." "Gràcies!" — salmejaren, a cor, els subalterns. "Això no s'arreglarà d'un cop mentre el nostre país... Bevem per la seva independència!" afegí el Director en veu baixa, mentre encenia un gros havà. I reparteix a cadascú un ponderadíssim got de vi de llibertat. "Gràcies!" — cantaren els subalterns, molt còmplices de to i de gest. "Així, estimat senyor Director, no cobrarem, tampoc, ara?" — xisclà, de sobte, la pobreta, herètica, nerviosa secretària Cacao. "Senyoreta Cacao!..." — blasmà el Director, molt seriós. "Companya Cacao! Però, Déu meu, companya Cacao!..." — amonestaren, unànimes, els subalterns.

BARRIS BAIXOS

UNA manotada forta a l'espatlla m'atura, en travessar un carrer.

—No t'hi feia, aquí...

I, de seguida, confidències. Diners, dones... Temes eterns, deixatats en manifestacions de joia. El meu amic era un noi ceapat, nervut. Menjava fort. Molts cors sospiraren (en el seu bon temps) per ell, amb més o menys interès, segons el guany.

—Fa tronar i ploure! — envejava la gent.

Ara, el pobre, reumàtic, amb fills i casat no fa ja ni llàstima. La vida és així...

Aquell dia em parlà amb exaltació:

—Et dic que val la pena...

Dibuixava:

—...No t'ho creus?

Feu claquejar la llengua.

—Formidable, noi! En dubtes? Vina amb mi.

Carrerons avall, ens perdérem aviat entre xisclets de mainada, venedors de taronges i cacaueters. Capvespre. Calda. La calma planava sobre la ciutat. Pols, mandra, batusses, blasfèmies. Una pluja d'escombraries queia, de tant en quant, dels balcons misèrrims. Els gossos es precipitaven damunt les deixalles i es disputen cada rosegó de la immundícia. Un home passà, amb la cara claferta de pus. Les dones ens cridaven, des dels portals.

L'amic digué:

—Vols sopar? Farem temps...

Entràrem a una taverna. El monstre de rera el taulell — rabassut, cames tortes, veu d'espigueta, gepa — sortí al nostre encontre.

—Què desitjaven?...

I ens introdueix, ja satisfet, en una habitació llargaruda, curulla de taules amb estovalles tacades. Una trentena de desferres s'havia arredossat allí. Crits, fortor de tabac baratíssim, grinyol de ganivets en els tendrums de la carn amb tanta pompa promesa, ritme de xarrups. Cada plat s'ha de pagar per endavant. Ningú no es fia del veí. Un negre alt com un Sant Pau remenava un brou espès. El vessà. Portava embranzida i l'esdevingut el fa gemegar. Es repensa, però, tot seguit, i ara llepava, amb delit incontenible, els indrets xops del potatge. Mentre aprofita, entrà una xicoteta pigada. Un perdís l'acompanyava. L'home li exigia els diners. Ella es resistia. El pinxo començà, sense soroll, a maltractar-la. Tot-hom s'ho mirava amb indiferència.

—Afluixarà, al capdavant, la mosca. Menda t'ho diu. — fraternitzà el negre, en una pausa de la cacera del brou. I es grata una orella, convençut.

—Som-hi?

Sortirem, no massa alimentats. Havíem, però, fet estona. Tombàrem una cantonada. L'amic indicava un anunci elèctric, miser, de music-hall.

—Aquí.

Unes parelles es movien amb treballs, encofurnades en un espai reduït. Cares esblaimades, mirades de fatiga. I suor: engafitosa, enllardufada. Una cambrera s'assegué amb nosaltres. Aviat, però, la cridaren.

—Em deixeu ballar?

Atorgàrem. Tornà bleixant amb esforç.

—Tot pels sis cèntims. I sort, encara... — digué. Uns invertits passaven, escarafallosos. La dona ens els signà: La "Verge Folla", de celles depilades; "Pell i Os", de cos asserpentat i llavis molsuts; "Pitoperume", pantalons de franela blanca i camisa de seda rosa com una brusa pagesa de festa major; la "Colometa", un galiassa d'anques poderoses; "Faisà Dorat", la "Lleona", el "Lliri" i "Crisantem", el seu amic: cabells rossos, serrell, braçalets... La cambrera detallava llurs vides, amb menyspreu de dona.

—Malmenen caça, els cretins, on els veieu...

La murga encetava un xarlestó. Platerets, bombo, violi escardalenc. Brandar de cap, ventre, cames...

—És aquella! — cridà l'amic, de sobte. — Eh, què et sembla. Exagerava?

I surt a l'encontre de la Tan Ponderada: una Afrodità rostida, estulta, ocassa.

—Si és en Josep Sereno!... — protesto.

No em sentia.

—Me'n vaig! — aviso.

Però l'amor acavallat l'absorbeix. I jo plego.

• • •

—Excitant! — diu Pura Yerovi, dameta casada de poc. — No he estat mai als barris baixos. M'hi has de portar. — demana al marit — Vull divertir-me... Vós ens hi acompanyareu...

—No! — nego. — No tinc ganes de redactar-lo per tercera vegada. I que desautoritzo la primera, consti!

Tingueu-ho present.

LA TERTULIA

UN cop recitades de cor les llistes faraòniques, el prodigi enfilà els emperadors romans, els reis cristianíssims i graciosos de França i d'Anglaterra i totes les misèries coronades de les Espanyes.

—Les dinasties de Lleó m'han semblat sempre un jeroglífic. — observà l'apotecari, tot escoltant-lo. A un senyal del pare, el noi de la casa tornà a repetir les complicacions lleonines.

—Ho veieu més clar, ara? — preguntà el pare.

—I tant! Claríssim! — convingué l'apotecari. I es guardà d'obrir més la boca ingènua. De la del fenomen rodolaven, a l'entretant, els noms, il·lustres, atapeïdíssims, portats amb memòria infalible, sense massa dispnea, amb dates i al·lusions complementàries. El noi acomplia la tasca sota la mirada satisfeta del pare. Li costava quartets. Els lluia, però! L'esposa, en canvi, desaprovava l'educació donada al fill. La cultura fa perdre l'ànima, asseca el cervell. Que n'havia necessitat, el marit, per a arribar a ric? En oir l'argument, el pare adoptava el to més llàgrimós del seu repertori. Pels Sants, que no volia per al seu fill una vida d'escarràs com la seva! Aleshores, els tertulians lloaven, unànimes, la capacitat per al treball, l'ull per al negoci, l'honradesa d'aquell bon pare. La muller s'entendria. El noi acaba, a la fi, la corda. I tots l'apedreguen amb molts aplaudiments.

—Aquest noi arribarà lluny! — assegurava l'apotecari. El pare acceptava.

—Bon minyó, ha d'ésser... — desitjà la mare. — Mentre no se li enfilin al cap, aquestes coses...

Tots protestaren d'aquesta possibilitat. Amb la memòria que tenia, aquell bordegàs! El pare, somrient, refusava.

—Pst! No tot memòria, tampoc! Una mica de talentot, val a dir-ho...

—I tant, també! — concediren els tertulians.

Acabat aquest repertori, el metge encetà el tema de Proust.

—Oh, Proust, Proust! — ponderava.

—Oh, Proust, Proust! — exultaren tots els tertulians.

—No en sé res, d'aquest senyor. — confessà el pare. — I tu, noi? — demana.

—Tampoc, papà. — digué, enrojolant-se, el noi.

—Nen! — reptà el progenitor, indignat.

—No sou just. — digué el metge. — És massa jove, per a llegir Proust.

—Es massa jove, per a llegir Proust. — confirmà l'apotecari. — Jo, a la seva edat, no l'havia llegit, encara.

L'apotecari tenia setanta-tres anys. El fenòmen, quinze. Els acudits bé s'han d'explicar, a estones...

—Ah! — es tranquil·litza el pare. — Pensava!

—El meu fill! — gemegà la mare. — I voldries que s'hagués empassat ja aquests llibrots! Per a perdre's!

—Bé. — tallà el pare. — Digui'm alguna cosa d'aquest menestral, doctor. Què era?

—Novellista. — aclarí el metge.

—Aquest detall el sabia. — digué, amb un filet de veu, el fill erudit.

—Ah, ho sabies, això? — s'escridassà el pare, content.

—Ja em semblava a mi... Que consti, senyors, que aquest detall el noi el sabia. Si resultarà saber-ne a grapadassos! Bolca, tanoca!

—No sé res més, papà! — assegurà el noi.

—Pobre de tu, si t'has empassat aquestes porqueries. — amonestà la mare. — Et plantofejaré, t'ho ben prometo.

—Prou, Martina! — ordenà el cònjuge. — Bé, parli una estoneta, doctor. Per a acabar d'arrodonir el concepte que en té el noi... — demana al metge.

—Doncs sí: un novellista. — comença el facultatiu, els ulls en blanc. — Un artistàs, sabeu?... Ehem, ehem, un artistàs, vaja!... Oh, Proust, Proust!

—Ho pelava bé, diguem-ho així. — comentà el pare. — Entenc, entenc...

—Una mena de Voltaire. — especifica, endevinant, l'apotecari.

—Ha, ha, ha! — riuen tots, molt còmplices, en sentir el nom diabòlic.

—Ja haureu dit alguna indecència! — deplora Martina. — Nen, vés-te'n al llit de seguida!

—Ja hi vaig, mamà. — diu, a contracor, el noi. — Aquest detall també el sabia. — digué l'adolescent, tot sortint, a cau d'orella del pare.

—Ja ets ben modest, tanoca! Per què t'ho callaves?... — renya el pare.

—El doctor sap massa coses. M'ha semblat més prudent callar. — es confidencià el fill.

—Tanoca! — acarona el pare, tustant-li l'espatlla.

—Bona nit! — bescanviaren noi i tertulians. El fill sortí. I la conversa derivà vers la política. L'amo de la casa sentà càtedra. I els tertulians comencen a desfilir un a un.

—Estigueu bonets. Fins a demà. — s'acomiaden.

—A aquest noiet li etzibaria una trompada, amb gust. — diu, un cop a fora, el metge a l'apotecari.

—Jo també. Uix! — confessa aquest — Vols-t'hi jugar que ha llegit Proust i tot, aquest marrec?

—A mi bé m'ho ha semblat. Sabia prous detalls. — controlà el metge. — Seria indecorós, a la seva edat.

—Vigila el noi. Em fa por. Que no s'estrelli. — diu, ja sols, Martina al marit. — Mira que és molt jove i teniu unes converses... No hi entenc res, pobra de mi, però ja et dic jo que... A més, treballa massa. No pot ésser. Que no ens calgui malalt!

—I ara! — riu el pare, optimista. — Si és fort com un brau! Que penqui, que penqui!... Veuràs, el teu fill, Martina: arribarà a catedràtic!

—Guanyarà sis rals! — es lamentà Martina.

El noi, a dalt, cobeja, a l'entretant, (en somnis) una bicicleta i l'Emília del costat, que té unes cames!...

CONVERSIO I MORT DE QUIM FEDERAL

I

QUIM Federal, estès damunt la màrfega rebregada, intueix que li arriba la de sense retorn i ho comunica a Rossenda, dreta i despenjada al seu davant. El diàleg s'allargassa a crits en el desordre de l'alcova.

—Ai! Em moro, Rossenda!

—Ta mare!

—Et dic que em moro, reina! No em tocaran les de demà.

—No m'espantis, queestic delicada i el sotrac no em convé.

—La dinyo!

—Assasí!

—Aquesta no la conto.

—Però que et passa, Federal? Va pel ram del negre, aquesta sentada? O és gresca...

—T'ho juro, Rossenda! Em veuràs fer el sardina, a les meves altures. Cinquanta-tres, encara no fets!

—Estafes el compte a la Fe, descregut! Rondes la multiplicació del deu per sis, ganàpia! Si ho sabré! Mestra, jo, amb tants anys d'arrossegar aquella inexperiència amb en Pinxo Arruga. Malaguanyada!

—No és hora de treure càlcul fi, Rossenda. Allà va que trona, i tres més, tres menys... La qüestió que m'arriba l'instant del catacrec. Ai, Rossenda, el ventre!...

—Aguanta ferm, Quim. Almenys, fins a fer-te una aigua, No diguessin que, perquè no et sóc massa res, no anares a Can PiStraus amb tots els ets i uts!

—No te'n riguis, Rossenda, que va de valent.

—Assassí! Que estic sola amb tu i m'arribaràs a treure de polleguera. On et fa mal?

—Aquí, Rossenda. Al ventre, ja t'ho he dit... No em remenis! Els esperits no estan per a estovar el matalàs!

—Aí, Jesús! La paraulada va de veritat, ara ho conec! Quim, procura, en la darrera, esbufegar a dret en la sort d'aquesta venturadeta! Que t'he sacrificat anys i panys i carn de poc rebrec. No diré que l'estrenessis, però sí que actuares de setè. Honradesa, Quim! Considera que em deixes plorosa i poc vídua. I si arregléssim els paperots de convivència? Un grumoll amb mà alçada, i tot va millor.

—Aí, que em moro!

—Apa, Quim! Dóna'm el gust de poder-me disfressar de dol legítim!

—Rossenda!

—Què?...

—Clou en continent la mui, i recorda que tractes amb Quim Federal.

—Aí, mare! Que una faci d'escarràs, total per a ensenyar, a les acaballes, les vergonyes pel carrer. Egoista! Lladre! Malaguanyada de mi!

—Prou! No estic per a brocs, jo. Fes el que vulguis, mentre callis, bruixa!

—Així! És de consciència! Aniré a avisar Mossèn Apagallums.

Rossenda surt. El Federal es rebolca pel llit, en el pròleg de les acaballes.

II

Rossenda, en sortir, es topava amb Ventura el Sagristà. Aquest l'obliga a recular i, pel camí, l'assabentava de l'absència de Mossèn Apagallums. Mentre torna, ell prepararia l'ànima de Federal. Ambdós entren a l'alcova. Aquesta fou la salutació de Ventura el Sagristà:

—Pax vobiscum!

—Fora, fora escarabats! Jo sóc Federal de tota la vida!

—Jo no sóc escarabat. És possible? Passo de llarg per

la teva memòria? Ja no em coneixes? Quimet, que n'estàs d'atrapat!

—Ventura! Sagristà o no, noi, xòca-la.

Ventura, feta l'amistat, assenyala Rossenda.

—Que t'és concubina??

—Técnicament... sí.

—Què xerreu, desconsiderats? Jo sóc una dona decent!

—Calma, noia. Aquí em preguntaven si em servies de bagassa.

—Ah! Pensava...

Ventura no ha vist al Federal de fa molts anys. Avui, però, el cor li digué de venir.

—I aquí em tens.

—Ventura, encantat de reveure't, si senyor.

—Els amics, amics.

—Això sempre!

—I tu, què... Conseqüent?

—Ja ho saps, palet. El meu credo: Morta la cuca, Llibertat i tapa't.

—Blasfem! Si em necessites! Ja ensumava, jo... Vas, pels senyals, a comparèixer davant d'Aquell que de tot disposa, i tan damnat! Penedeix-te, que hi ets a temps, encara!

—Això és sermó cristià. Deixaria, si a una no li costés, escapar un rajolinet. I no et commou, herètic, fill d'un diable? Au, prepara't amb el Sagristà, per a quan arribi Mossèn Apagallums a executar el sagrat de la unió. Serà benedicció amb eficàcia però ràpida i de dos rals, que l'empalmes i jo no vull desprendre-hi més de mig crespó.

—Malvats! Coaccioneu la consciència lliure! Deixeu-me esterrear en pau!

—Tanoca! Amb poca cosa quedés bé!

—No crec en res. Sóc ateu de tot el meu record. I del teu, Ventura. Tu et mofares, en canvi, de la Causa!

—Déu em tocà l'entranya. Em va salvar. Si ara prepares l'esbandida, ho aconseguiràs, també. Hi ets a temps!

—Ventura, ets el meu amic. Si m'empipes, t'etzibaré, però, a pastar fang.

—Encomana't a Déu, tanoca!

—Em faig l'estella, però no crec en res.

—Aquest home és poc espanyol! Fill, germà, penedeix-te!

—Geni i figura! Sóc ateu! No he vist mai el gran. Com vols que hi cregui? Sóc ateu!

La boca del Federal s'omple de bromera. Les siluetes de Rossenda i el Sagristà es reflecteixen, aterrides i allargassades, en la paret de l'alcova en penombra.

III

Pam, pam, pam! Uns trucs a la porta. Rossenda va a obrir. Ara entrava Pancraç, l'ataconador de la mateixa escala.

—Amb premis!... La dona em deia suara que no estem potser prou bonets...

—Ai, Pancraç Ataconador! A les acaballes!

—A les acaballes i rèprob. Vol tufejar, l'home!

—Ai, Jesús, Maria i Josep!...

L'exclamació pietosa fa néixer, de sobte, una idea en la ment de Ventura. Preguntava a l'Ataconador:

—Ets cristià?...

—Home!...

—De primera. Se m'ha acudit una trifulca per a convertir el Federal. Que et disfressaries de Patopi?... Ja saps: delegat de l'Etern. Jo t'invoco i tu apareixes per la finestra. Et fa? Per una animeta!

Rossenda ajuda:

—Au, sí, ataconador. Que el trobi a punt mossèn Apagallums, quan arribi... Feu-me, a més, el favor d'enviar una canalleta de les vostres a la rectoria. Si mossèn Apagallums hi és, que s'afanyi!

Pancraç concedia:

—Bé, vaja! Tampoc puc anar a la taverna, avui, primer de maig... Torno de seguida.

I surt. El Federal preguntava:

—Què deia, el Pancraç?...

—Res, que sap una untura. L'ha anat a buscar.

—Ai, ai, em moro!

—Tanoca! Converteix-te, fes neteja...

—No vinguis més amb bestieses!

—Escolta, Federal: és el meu deure. Suara deies que no has vist mai el gran. Si el velessis, o un representant seu, creuries?

—Home! Si fos de veritat, ben de veritat... Tant diràs!

Ventura s'agenollava, de cara a la finestra:

—M'agenollo, Pare Celestial, davant la Teva Presència i Et prego de considerar el perill d'aquesta ànima. Mostra el Teu Poder a l'empedreït. Fes-me quedar bé, i tramet el prestigi del teu servent Patopí per darrera la balconada!

—Ai, ai, no em facis riure! Em moro!

Rosenda xiulava:

—Riure? Mita'!

El balcó s'obre, amb terrabastall. Esclat de llum. La vera efígie de Patopí, retallada en el finestrell. El Missatger beneïa:

—Salut!

Quim Federal té por. S'escriu:

—Tremolo! Veig! Crec! Em vull confessar!

—Espera a Mossèn Apagallums, tanoca! Jo no tinc cap potestat!

—La tindrà aquest Sant del Cel. Vull fer confessió pública! Ai, pecador! Federal, ateu, impenitent! Ai, quantes ofenses! No sé si tindrè temps de vomitar-les totes! Ai, sobretot una!... Patopí: fa més de trenta anys... que... mantinc ròssecs de conferències... amb la pròpia de l'ataconador de baix...

Gran trasbals. Patopí renegava:

—Òndia! I per a sentir-me dir això m'heu disfressat de Patopí?

Al llit, el Federal donava les últimes sotragades. Tots hi corren. Ventura l'observa i li acluca els ulls. Després, comunica a Rosenda:

—Senda! Tinc el sentiment de dir-te que Déu hi ha pogut més que nosaltres.

Planys de Rosenda:

—Ai! I Mossèn Apagallums sense haver vingut! Ai, què serà de mi, pobreta? Reina! Sola, amb dol i no toco res!

—Tranquil·litza't. Fas prou goig, encara. Vols venir amb mi, de mitja sagristana?

Rosenda agraeix:

—Ai, que estic contenta!...

S'abracen. Ara tocava el plant de Pancraç:

—Ai, pobre, pobre de mi! Jo que vivia tan feliç, sense sospitar gota!...

L'aconsolaven:

—Apa, que has fet una obra de Misericòrdia!...

Concedia:

—Això sí!

Comentari final de Ventura:

—Escena luctuosa, ai las! No som ningú.

Pancaç mormola:

—Trenta anys!... El que és aquella!...

I es disposa a franquejar el dintell. Ventura desitja:

—Que passis!

Ventura i Rosenda es posen, ja sols, a vestir la despulla de Quim Federal. I la faula popular i edificant moria aquí.

EL PAIS MORIBUND

EL país que havia perdut la seva ànima seia vora el port, les mans buides. Mirava amb tristesa les aigües mortes, quan jo vaig arribar. "Seré aviat com elles. Ja ho veus: no expresso res. Res meu autèntic. Seré aviat com aquestes aigües: un mirall indiferent." — va exclamar-se. "De cap manera!" — li vaig respondre. "Ets un gran, formidable país!" "En què ho coneixes?" — s'escriidassà el pobre vell país, una mica revifat. No hi ha ningú més apte que els pobres vells països per a les revifalles efimeres. "En què ho coneixes?" — digué, caigut altra vegada en desesper. "Sóc una ombra, una carcassa. Ja ho veus." — digué, assenyalant el port. "Ell fou el nucli i el camí de la meva glòria. D'ell sortiren les naus cap a les conquestes, les lleis sàvies de tota la mar, la senyera orgullosa. Ara, en canvi, és vell i moribund, com jo. I la seva senectud, disfressada, com la meva, amb maquillatge d'adjectius de bambalina. S'ha perdut la cadència de la meva llengua imperial. Hom la parla ara a crits, sense acabar els períodes, afermada a base de blasfèmies i gestos paleolítics. Se m'ha convertit en volapuk sense intimitat, sense finor, sense matis, empedreït de paraules sibilhines, fredes, pedants, insuportables. Ningú no la llegeix. La mica de literatura que hom cultiva—raqüítica, amorfa, grisa, sense personalitat ni entusiasme—no té altre propòsit que ser-se personalitat ni entusiasme — no té altre propòsit que servir fins electorals. Els meus fills no s'interessen per l'esperit. Han perdut tota tradició de cultura, de finesa. Materialistes com són, imiten la tècnica d'altri. Sóc, ja ho veus, un país sense ànima. I ara justament, moribund i lassat, visc a la força una mascarada grotesca, el somni d'una ment ambiciosa, una ganyota mesquina. Sóc, tan sols, un silueta medieval anacrònica... "No!" — l'interrompo. "No! Ets un

gran país, un país d'esdevenidor, diantre! Una silueta medieval? I què? Saps la importància que et resulta, d'això? No llegeixes Spengler, Berdiaef, la premsa, la gent que ha contemplat Déu cara a cara, els descendents universitaris dels Profetes? És la teva hora! L'hora de la teva mar, de la teva llengua, del teu imperi, de la teva glòria, del teu Seny!" "El millor del món!" — cridà un cor llunyà i patriòtic. "Ets ric, culte." — prossegueixo. "Què me'n dius de la teva dansa?" "La més bella del món!" — digué el cor. "I de la teva cançó popular?" "No n'hi ha d'altra! La, la, la!" — cantà el cor. "I dels teus hospitals pròspers, de la teva pau pública, de la teva polidesa ciutadana, de la bonhomia de la gent del teu camp? No pots escupir més, no pots mobilitzar més pidolaires, no pots ignorar més del que ignores. Tot té un límit. L'has assolit. No deus exigir-li més, al teu esforç. Moribund? Qui tingués la teva salut, la teva empenta! Proves, demanes? Quina altra que la de la teva gran ciutat, anàrquica modèlica, tota nova i inconfortable?" "La millor de totes! — exultà el cor. "Això sí!" — convingué el país. "Cap altra no té ni el seu Palau de la Música ni el seu Gran Metre, no es pot negar." "Afegeix-hi també el sentit crític dels qui l'habiten." — vaig dir al país. "Escolta'ls!" "No es pot viure, en aquesta kàbila!" — digué la veu del pedagog Efrèm. "Què deuen pensar, de nosaltres, Adler i els hongaresos!" "Hélas, hélas! La bêtise humaine!" — recità la gorja harmoniosa de Pulcre Trompelli. "Sóm d'un país de cinquena o, potser, de sisena categoria." — afirmà, amb satisfacció evident, Escolampadi Miravittles, arribat, fa poc, d'Alemanya. "No ho sabeu, senyors? Els alemanys organitzaren suara un concurs kolossal. El tema a desenvolupar era: "Bases africanes de cretinisme en els homes i en els pobles". Nosaltres n'hem resultat guanyadors." "Campions, nosaltres? Agradable, única nova!" — digué, excitada, Aina Cohen (1), la poetessa

(1) He batejat el meu personatge així, perquè no he cregut lícit d'anomenar-lo d'altra manera: Aina Cohen, creació modèlica de l'admirable novella de Dhey, "Mort de Dama".

eximia. "No oiú com lo rossinyol refila la victòria? Allí, a la masia dels vellards, mentre el bon jaio:

"Escolta el càntic dolç de l'ocelleta
I pesa figues al Regne de la Son.
La testa venerable es congestiona
Al ritme del xup-xup de l'arrossada."

"No oblïdeu, germans," — afegia la suau recitadora, després de rebre l'aplaudiment entusiaste — "que som els predilectes de Nostre Senyor..." "Sents Aina? La sents?... Te n'has convençut, ara?..." — pregunto al país. "Sí." — digué ell, entendrit. "Sóc, però, tan ancià!... Quin fred!... Tot em roda! Ai, no sé què m'agafa! Em moro!" — xisclà, de sobte. La feridura fou fulminant. No em donà temps a auxiliar-lo. El cos queia, amb clapoteig, a les aigües calmes. L'indret és solitari. Jo, testimoni únic. "Mullar-me, per ell?" — reflexiono. "Al cap i a la fi, ja en trobarem un altre que ens faci més peça... Vaig a telegrafiar la notícia. És més essencial que intentar salvar-lo. Quin èxit periodístic serà!" — medito. I vaig allunyar-me. "Què diu, aquest beneit?" — es demanaren, a l'endemà, els conciutadans, en llegir el telegrama. "Què diu?... Vell país ofegat ahir aigües port. No s'ha identificat cadàver... Té! El país es morí! Visca! Fins tenim un país que es morí... Veïam, volem detalls." Aquell dia, les redaccions treballaren d'una manera febrosa. Hom compensà, amb escreix, la penúria econòmica editorial. Es varen vendre una cinquantena (almenys!) de periòdics en llengua nostrada.

F I

INDEX

Pàgines

Tereseta-que-baixava-les-escales	9
Psyche	14
Nabucodonossor	17
Mort al carrer	22
Quasi-conte alemany	25
Nervis	28
Glòria i caiguda d'Esperança Trinquis	32
Primer encontre amb Zaraqath	36
Magnoliers al claustre	38
Mirra	41
D'ortodoxia... ..	44
El cor del poble	47
Hildebrand	49
Thanatos	53
Les figuretes de pessebre	56
L'escapçat	59
Història vulgar	62
Mamà més ti bemoi	65
Pròleg al ballet del diable	68
El meu amic Salom	70
Teoria de Crisant	73
Introducció a l'estudi d'una petita girafa	77
Tòpic	79
Els subalterns	83
La tertúlia	89
Conversió i mort de Quim Federal	92
El país moribund	98

I N D E X

Índice

9	Trenta-dos anys de la vida
14	Vida
17	Vocabulari
20	Vida i obra
22	Vida i obra
25	Vida i obra
28	Vida i obra
31	Vida i obra
34	Vida i obra
37	Vida i obra
40	Vida i obra
43	Vida i obra
46	Vida i obra
49	Vida i obra
52	Vida i obra
55	Vida i obra
58	Vida i obra
61	Vida i obra
64	Vida i obra
67	Vida i obra
70	Vida i obra
73	Vida i obra
76	Vida i obra
79	Vida i obra
82	Vida i obra
85	Vida i obra
88	Vida i obra

QUADERNS LITERARIS

Novel·les i Novel·listes

publica cada dijous una obra sencera dels millors autors
Volums de 80 a 200 pàgines, amb un promedi de 100

Volums publicats a 60 cèntims

- 1 Pere Coromines: *Les presons imaginàries*
- 2 Pròsper Mérimée: *La llegenda de Don Joan* (Trad. de J. Farran i Mayoral)
- 3 A. Esolans: *Miquel Angel i altres proses*
- 4 R. L. Stevenson: *El cas misteriós del Dr. Jekyll i Mr. Hyde* (Trad. de Josep J. Margaret)
- 5 Joaquim Ruyra: *Les coses benignes*
- 6 Josep M.ª Folch i Torres: *L'ànima en camí*
- 7 A. S. Puixkin: *Boris Gudonov* (Trad. de S. Juan Arbó)
- 8 Edgar A. Poe: *La màscara de la mort roja* (Trad. de Carles Riba)
- 9 Manuel Brunet: *El meravellós desembarcament dels grecs a Empúries*
- 10 J. M. López-Picó: *Farizada, la del somriure de rosa*
- 11 Lleó Tolstoi: *El pare Sergi*
- 12 Joan Minguéz: *Dies verges*
- 13 Alfred de Musset: *Emelina* (Trad. de Josep Janés i Ollvé)
- 14 Tomàs Roig i Llop: *Lena i el seu destí*
- 15 H. de Balzac: *El rector de Tours* (Trad. de Lluís Palazon)
- 16 Alfred de Vigny: *La vida i la mort del capità Renaud o el bastó de jonc* (Trad. de Josep Janés i Ollvé)
- 17 Alfons Maseras: *Ildaribal*
- 18 Edmond About: *El nas d'un notari* (Trad. de Josep J. Margaret)
- 19 Salvador Espriu: *Lala*
- 20 Stendhal: *L'abadessa de Castro* (Trad. de S. Juan Arbó)
- 21 Mark Twain: *El disc de la mort* (Trad. de Josep Colom)
- 22 Nicolai Gògol: *L'Inspector* (Trad. de Carles Riba)

Volums publicats a 75 cèntims

- 23 Joan Oller i Rabassat: Quan mataven pels carrers
- 24 Gerard de Nerval: Sílvia i Aurèlia (Trad. de Feliu Elias i Josep Janés i Olivé)
- 25 Cyrano de Bergerac: Viatge a la lluna (Trad. de Martí de Riquer)
- 26 Joan Sacs: El cel i altres coses
- 27 Edgar A. Poe: Els assassinats del carrer Morgue (Trad. de Carles Ribé)
- 28 Swift: Els viatges de Gulliver (Trad. de J. Farran i Mayoral)
- 29 Raimon Casellas: Els sots fenéstecs
- 30 | 31 Goldsmith: El vicari de Wakefield (Trad. de J. Farran i Mayoral)
- 32 Miquel Llor: L'esguard al mirall
- 33 Chateaubriand: Atala (Trad. de Manuel de Montoliu)
- 34 John Galsworthy: L'homenet (Trad. d'Alfons Maseras)
- 35 Emili Vilanova: Colometa, la gitana
- 36 Sterne: Viatge sentimental (Versió de Josep J. Margaret)
- 37 J. M. López-Ploó: Les primeres bones festes
- 38 Mark Twain: Tom Sawyer, detectiu (Trad. de C. A. Jordana)
- 39 Andersen: El senglar de bronze (Trad. de M. Planas Bach)
- 40 Miquel S. Oliver: L'hostal de la bolla
- 41 Saadi: El jardí de les roses. — William Blake: Les noces del cel i de l'infern (Trad. d'A. Escasans)
- 42 Mossèn Jaume Palomer: Un patge de Maria Antonieta (Novella històrica)
- 43 Thackeray: Lovel, el vidu (Trad. de Vicenç Garcia)
- 44 Josep Merató: Els habitants de la lluna
- 45 Erokmann-Chatrjan: L'ull invisible o l'hostal dels tres penjats (Trad. de Joaquim Ruyra)
- 46 Enric de Kleist: Miquel Kohlhaas (Trad. d'Ernest Marti-nez Ferrando)
- 47 S. Juan Arbó: La ciutat maleïda
- 48 A. S. Puixkin: La filla del capità (Trad. de R. J. Slaby)
- 49 Robert Robert: Estampes del XIX
- 50 L. Sacher Masoch: Historietes galizianes (Trad. de J. Cases Carbó. — Oscar Wilde: El príncep Felic)
- 51 A. S. Puixkin: El secret de la comtessa (Trad. de R. J. Slaby)

- 52 Contes japonesos: O-Shichi la filla del Yaoya
- 53 J. M. Folch i Torres: Joan Endal
- 54 Björnstjerne Björnson: Synnöva Solbakken
- 55 Oscar Wilde: El fantasma de Canterville — El crim de Lord Artur Savile (Trad. de Manuel de Montoliu)
- 56 i 57 Raimon Casellas: Les Multituds
- 58 Nathaniel Hawthorne: La Gran Cara de Pedra (Trad. de Manuel de Montoliu)
- 59 Josep Leonart: De viatge
- 60 Charles Nodier: Inés de las Sierras (Trad. de Josep Janés i Olivé)
- 61 Xavier Benguerel: La vida d'Olga
- 62 Kikou Iamata: Masako (Trad. de Ramon Xuriguera)
- 63 J. Carner-Ribalta: Sota el cel dels tròpics
- 64 Ada Negri: El diner (Trad. d'Alfons Maseres)
- 65 Alfons Maseres: La fira de Montmartre
- 66 Gérard de Nerval: La mà encantada. — Emilia (Trad. de Josep Janés i Olivé)
- 67 Josep Sol: Elionor (pròleg de Joan Puig i Ferrer)
- 68 A. S. Puixkin: Dubrowski, el bandoler (Trad. de R. J. Slaby)
- 69 Salvador Espriu: Ariadna al laberint grotesc

En preparació

- Massimo Bontempelli: La dona dels meus somnis (Trad. de Daniel M. Brusés)
- Eugeni d'Ors: Tina i la Guerra Gran.
- H. G. Wells: Pollock, indígena de Porroh (Trad. de Vicenç Garcia)
- M. Planas Bach: La meua vida en el llac
- Anatole France: El manuscrit d'un metge de poble (Trad. de Manuel de Montoliu)
- Ivan Turguenov: Prou! (Trad. de J. R. Palau)
- Stendhal: Napoleó (Trad. de Martí de Riquer)
- Maria Teresa Vernet: Elisenda
- Carles Soldevila: L'abrandament
- F. Pelai Briz: El Coronel d'Anjou
- Balzac: Una filla d'Eva (Trad. de Feliu Elias)
- Ivan Bunin: La aldea (Trad. de B. Markoff i Pau Cirera)
- Charles Nodier: Therèse Aubert (Trad. de J. Palau-Fabre)

- Guillem Díaz-Plaja: Cartes de navegar
 Ramon Xuriguera: Espills adormits
 Eugeni Scribe: L'art de conspirar (Trad. de Joaquim Ruyra)
 Ivan Turguenev: El primer amor (Trad. d'Angel Estivill)
 Jules Sandeau: El dia sense demà (Trad. d'Irene Polo)
 Diego Ruiz: Contes d'un filòsof
 Maro Chadourne: Vaso (Trad. d'Alfons Maseres).
 Millàs-Raurell: La caravana
 Fedor Dostolewski: La pobra gent (Trad. de Nicolau Ivà-
 noxítx de Hartong i Martí de Riquer)
 Fenimore Cooper: El darrer dels mohicans (Trad. d'A. Pujol
 de la Huerta)
 Silvio Pellico: Les meves presons (Trad. de Lluís Jordà)
 Flaubert: Salambó (Trad. d'Ignasi Agustí)
 Diderot: El nebot de Rameau (Trad. de J. M. Miquel i Ver-
 gés)
 Swift: Viatge de Gulliver al país dels cavalls (Trad. de J
 Farran i Mayoral)
 Goethe: El serpent verd (Trad. de Rosa Calsina)
 Lluís Almerich: La majorala del roser
 Hoffman: Els millors contes (Trad. d'Alfons Serrallach)
 Pròsper Merimée: Colomba (Trad. d'Albert Junyent)
 Xavier de Maistre: Els presoners del Caucas (Trad. de Rosa
 Alavedra)
 Alfred de Musset: Les dues amants (Trad. de Joan Teixidor)
 Aurora Bertrana: 18.000 quilòmetres de món

la biblioteca

Miquel Martí i Soler: Els dies de la guerra (Trad. de
 Joan M. Sureda)
 Eugeni Forner i la guerra civil
 El Wari: Poesies (Trad. de Pujol i de Villegas)
 Miquel Martí i Soler: Els dies de la guerra (Trad. de
 Joan M. Sureda)
 Miquel Martí i Soler: Els dies de la guerra (Trad. de
 Joan M. Sureda)
 Miquel Martí i Soler: Els dies de la guerra (Trad. de
 Joan M. Sureda)
 Miquel Martí i Soler: Els dies de la guerra (Trad. de
 Joan M. Sureda)
 Miquel Martí i Soler: Els dies de la guerra (Trad. de
 Joan M. Sureda)
 Miquel Martí i Soler: Els dies de la guerra (Trad. de
 Joan M. Sureda)

Sup. "Diari Mercantil"
 Miquel Martí i Soler: Els dies de la guerra (Trad. de
 Joan M. Sureda)
 Miquel Martí i Soler: Els dies de la guerra (Trad. de
 Joan M. Sureda)

LEDA

(Les Edicions d'Ara)

ha
publicat

3

volums

1 Salvador Espriu
Miratge a Citerea

Novel·la

2 Joan Teixidor
Joc partit

Poemes

3 Ignasi Agustí
Benaventurats
els lladres

Teatre

Cada volum: 5 pessetes

LEDA

The Editor's Name

no
publicat

3

volum

1 Salvador Espriu
Miratge a Citerca

Novella

2 Joan Teixidor
Joc partit

Parabola

3 Ignasi Agustí
Benaventurats
els lladres

Teatre

Cada volum: 5 pessetes

Adquiriu a totes les llibreries

ZODIAC

la darrera novel·la

d'ALFONS MASERES

5 pessetes

Adquiriu a totes les llibreries

ZODIAC

la darrera novel·la

D'ALFONS MASERES

2 pessetes

CAMINS DE NIT

Novel·la

de

S. JUAN ARBÓ

HEU'S ACI LA NOVEL·LA MÉS DISCUTIDA DEL MÉS APASSIONANT DELS NOSTRES NOVEL·LISTES. ACA·BA DE PUBLICAR·SE

Dos volums relligats

7.60 pessetes

HA SORTIT

ODES

poemes

d'Agustí Esclasans

3 pessetes

Assoc. Ex-Alumnes i Alumnes
Collegi Pere Vila

Biblioteca
de Catalunya

Adq. D-BPVPC0

CB. 1001721629

Top. 2007-8

18389

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

1001721629

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

BC 31

